

EIB/KNX-KENTTÄVÄYLÄN SUUNNITTELU JA OHJELMOINTI

Opinnäytetyö

Toivo Kuparinen

Sähkötekniikan koulutusohjelma
Energianhuolto

Hyväksytty ____ . ____ . ____ _____

SAVONIA-AMMATTIKORKEAKOULU TEKNIikka KUOPIO

Koulutusohjelma

Sähkötekniikan koulutusohjelma

Tekijä

Toivo Kuparinen

Työn nimi

EIB/KNX kenttäväylän suunnittelu ja ohjelmointi

Työn laji

Päiväys

Sivumäärä

Insinöörityö

8.12.2009

37 + 12

Työn valvoja

Yrityksen yhdyshenkilö

lehtori Heikki Laininen

suunnittelupäällikkö Aulis Kananoja

Yritys

AH-talotekniikka

Tiivistelmä

Tämä insinöörityö tehtiin Kuopiossa sijatsevalle AH-talotekniikalle. Insinöörityön aiheena oli EIB/KNX-kenttäväylän suunnittelu ja ohjelmointi. Kohteena oli Toivalan alakoulu. Tavoitteena oli saada yleiskuva EIB/KNX väylätekniikasta, sen suunnittelusta ja ohjelmoinnista. EIB/KNX-väylätekniikan asiantuntijana tässä työssä oli AH-talotekniikalla työskentelevä teknikko Tapio Pasanen. Apuna käytettiin myös alan kirjallisuutta ja internet sivustoja.

Työ aloitettiin perehtymällä EIB/KNX väylätekniikkaan. Insinöörityössä kerrotaan väylätekniikasta ja esitellään erilaisia väylätekniikoita. Lisäksi työssä perehdytetään EIB/KNX-laitteistoon ja kerrotaan niistä yleisesti. EIB/KNX-väyläohjelmointiin käytettiin ETS 3.0 professional ohjelmistoa, työn lopussa ohjelmoinnista on lisätietoja.

Työn lopputuloksena saatiin toimiva EIB/KNX-väyläjärjestelmä Toivalan alakoululle. Ohjelmointi kohteeseen onnistui hyvin, lukuunottamatta muutamaa ongelmaa, kuten sovellusohjelmien ja laitteiden yhteensopivuus ongelmia sekä viallisia EIB/KNX-laitteista. EIB/KNX-väylätekniikalla on mahdollisuudet nousta Euroopassa hallitsevaksi kiinteistöautomaation ohjausjärjestelmäksi. EIB/KNX-väylätekniikalla on tiukat standardit, jonka ansiosta lähes kaikki laitteet ovat yhteensopivia keskenään.

Avainsanat

EIB/KNX, taloautomaatio

Luottamuksellisuus

julkinen

SAVONIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme

Electical Engineering

Author

Toivo Kuparinen

Title of Project

EIB/KNX Bus Programming and Designing

Type of Project

Final Project

Date

8 December 2009

Pages

37 + 12

Academic Supervisor

Mr Heikki Laininen, Principal Lecturer

Company Supervisor

Mr Aulis Kananoja

Company

AH-talotekniikka

Abstract

This thesis was made for AH-talotekniikka in Kuopio. The aim of this thesis was to design and program an EIB/KNX bus. The target of the programming and designing was Toivala's primary school. The expert for EIB/KNX bus in this project was a Tapio Pasanen (technician). Internet documents and EIB/KNX literature were very useful and helpful for doing this project.

The first step was to study the EIB/KNX bus technology. Different bus technologies and also EIB/KNX bus products were studied and they are demonstrated in this thesis. ETS3.0 was used to program the EIB/KNX bus system. More information about programming the EIB/KNX bus will be found in the end of this thesis.

The result of this thesis was a wellfunctioning EIB/KNX bus system in Toivala's primary school. Programming in Toivala was successful, except for few problems, such as compatibility between EIB/KNX devices and software programs and also some EIB/KNX equipment were broken. The EIB/KNX technology has possibilities to become a strong standard in Europe. EIB/KNX products have strict standardization, which makes almost all products compatible with each other.

Keywords

EIB/KNX-bus, building automation

Confidentiality

public

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	6
2. KENTTÄVÄYLÄT	7
3. EIB/KNX KENTTÄVÄYLÄ	9
3.1. Yleistä	9
3.2. Toimintaperiaate	10
3.3. Standardi	10
3.4. Hajautettu järjestelmä	11
3.5. Verkon rakenne	11
3.6. Sovellukset	12
4. EIB TUOTTEET	13
4.1. Rakennetyypit	13
4.2. Järjestelmäkomponentit	13
4.3. Toimilaitteet	14
4.3.1. <i>USB-portti</i>	14
4.3.2. <i>Kytkeyksikkö</i>	14
4.3.3. <i>Binäärisisääntulo</i>	15
4.3.4. <i>Verhonmoottorihjaimet</i>	16
4.3.5. <i>Kelloyksikkö</i>	17
4.3.6. <i>Säädettävä valaistus</i>	18
4.4. Anturit	19
5. SIIRTOTIET	20
5.1. EIB -väyläkaapeli	20
5.2. Sähköverkko	21
5.3. Radiotie	21
5.4. Infrapuna	21
5.5. Kaukokäyttö	21
6. TOIVALAN ALAKOULU	22
6.1. Yleistä	22
6.2. Koulun toiminnot	23
7. OHJELMOINTI	24
7.1. ETS	24
7.2. Fyysinen osoite	25
7.3. Ryhmäosoite	26
8. OHJELMOINNIN SUORITUS	27
8.1. Alku	27

8.2. Ohjelmointitaulukko	27
8.3. Laitteiden haku tietokannasta	28
8.4. Ryhmäosoitteiden luominen	29
8.5. Laitteiden linkitys	30
8.6. Väylän käyttöönotto	31
9. VÄYLÄN TESTAUS	32
10. VIAN ETSINTÄ	33
11. DOKUMENTOINTI	34
12. YHTEENVETO	36
LÄHTEET	37
LIITTEET	
Liite 1: Ohjelmointitaulukko	38
Liite 2: Pääkaavio JK-111	43
Liite 3: Piirikaavio JK-111	48

1. JOHDANTO

Insinööriyöhöni kuului ohjelmoinnin suunnittelu ja toteutus, sekä järjestelmän käyttöönotto ja testaukset Toivalan alakoulun uuteen lisäosaan EIB/KNX-väylä. Työhön sisältyi myös dokumentointi. Työn tilaajana on AH-Talotekniikka. Työnohjaajana toimi Aulis Kananoja AH-talotekniikasta ja Heikki Laininen Savonia-ammattikorkeakoulusta.

AH-talotekniikka on perustettu vuonna 1996. Yrityksessä on 11 henkilöä, joista Heikki Miettinen on toimitusjohtaja, Aulis Kananoja suunnittelupäällikkö ja Ilkka Kosonen projektipäällikkö. Yrityksen päätoimikuvaan kuuluu sähkösuunnittelu, suunnittelun valvonta, energian konsultointi ja kuntoarviot.

EIB/KNX on joustava talotekniikkajärjestelmä. Muutostöiden, toimintojen muuttaminen ja järjestelmän laajentaminen on helppoa. Esimerkiksi valaistusta ohjaavien painikkeiden lisääminen onnistuu vaivattomasti liittämällä uusi painike väylään ja ottamalla se ohjelmallisesti käyttöön.

Kun koko talotekniikkajärjestelmää ohjataan samalla järjestelmällä, on mahdollista päästä hyvinkin suuriin energiasäästöihin

2. KENTTÄVÄYLÄT

1900-luvun lopussa virtausta, lämpötilaa ja painetta säädettiin kentällä manuaalisesti paikallisten laitteiden osoitinten, kuten näkölasien ja painemittareiden avulla.

1940-luvulla prosessi-instrumentaation apuna olivat kontrollilaitteet painesignaalin tarkkailuun ja valvontaan. Vuonna 1960 4-20mA:n analogiasignaalistandardi sai ensisijaisensa instrumentointiin.

Digitaalisen signaaliprosessorin kehitys 1970-luvulla vaikutti tietokoneiden käyttöön instrumenttijärjestelmien valvonnassa ja kontrolloinnissa keskeisillä paikoilla. 1970-luvulta lähtien on käytetty ohjelmoitavaa logiikkaa. 1980-luvulla älykkäät sensorit alkoivat olla kehittyneitä ja niitä asennettiin digitaalisiksi kontrollereiksi mikroprosessoriympäristöihin.

PC:n ja Windowsin käyttö on yleistynyt niin teollisuudessa ja kiinteistöautomaatiossa kuin toimistoissa. Aidot väylät tulivat kentälle 1990-luvulla. Käytetty tekniikka on tullut tutuiksi ihmisille. Kiinteistöautomaatiikka on siirtymässä voimakkaasti etäkäyttöön. Mobiilit ratkaisut valtaavat alaa ja Web-palvelimien nopea kehitys on vuosituhannen vaihteesta alkaen lisännyt tätä suuntausta.

Kenttäväylä on digitaalinen, kaksisuuntainen väyläliityntäinen tiedonsiirtoratkaisu, joka yhdistää älykkäät mittaus- ja ohjauslaitteet, muun automaation, näytön ja käyttöliittymät. Kenttäväylän ominaisuudet painottuvat hajautettuun, prosessien lähellä tapahtuvaan toimintaan. /1./

Yleisimmät väylätyypit ovat:

Lon-works

LonWorks tekniikka on amerikkalainen Echelon Corporationin vuonna 1990 julkistama yleiskäyttöinen kenttäväyläratkaisu. Echelon on tuoteriippumaton valmistaja, joka vastaa väylänkehityksestä, kehityslaitteistosta ja aputuotteista/1/. LON-WORKS on kiinteistöautomaatiikka. /1./

Bacnet

BACnet-verkkoon liittyvät laitteet mallinnetaan objekteina, jotka koostuvat joukosta ominaisuuksia. Objekteja ovat mm. järjestelmäpisteet, asetusarvot, aikaohjelmat ja kalenteriohjelmat. LonWorks ja EIB tukevat myös BACnetiä, joten näiden yhdistelmä on epäilemättä varteenotettava ratkaisuvaihtoehto./1./

Batibus

BatiBus on ranskalainen standardin NFC 46620 mukainen Merlin Gerin yhtiön tekemä rakennusautomaation kenttäväylä, jossa siirtonopeus on 4kbps. Protokolla ei vaadi mitään erityistä väylänohjauspiiriä vaan soveltuu mihin tahansa mikroprosessoriin./1./

Ehs

EHS-järjestelmä on tarkoitettu erityisesti kodinautomaatioon, lähinnä kodinkoneisiin kuten pesukoneisiin, kiukaisiin ja viihde-elektronikkaan. Järjestelmä syntyi eurooppalaisten yritysten EU-projektina 90-luvun alkupuolella./1./

Modbus

Modbus on vuonna 1979 julkaistu tiedonsiirtoprotokollaperhe, joka on alun perin ohjelmoitavien logiikoiden liittämiseen tarkoitettu avoimeen arkkitehtuuriin perustuva väylä. Modbus-protokollaa käytetään laajasti teollisuuden sovellusten lisäksi rakennuskohteissa, energian optimointijärjestelmissä, pitkän matkan tiedonsiirroissa ja ohjauspaneelien yhdistämisessä./1./

Bluetooth

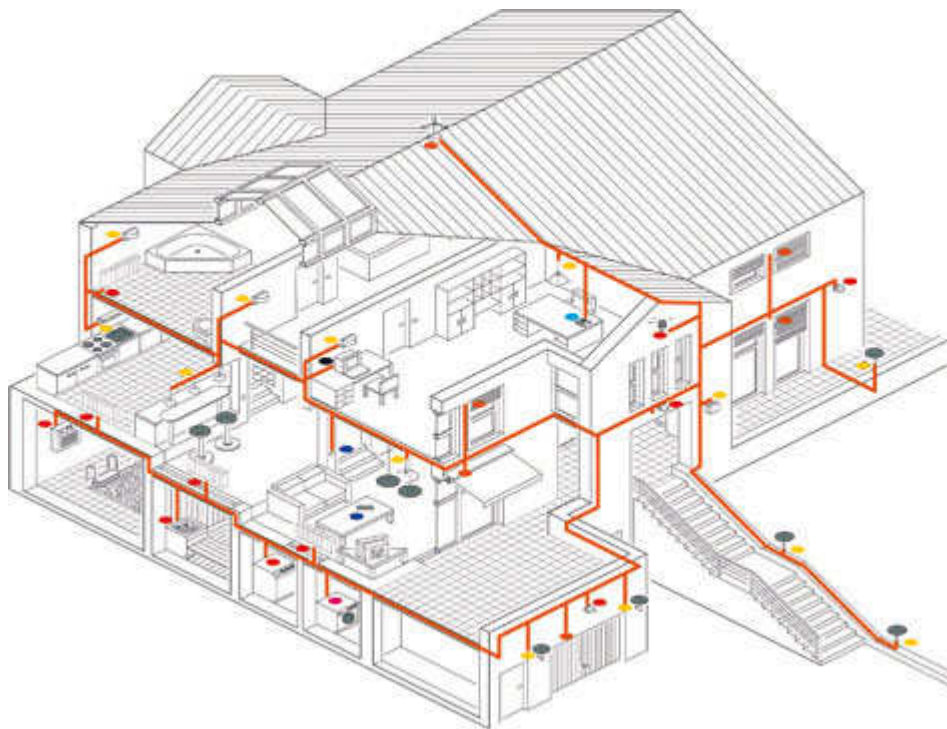
Bluetoothin kehitys on lähtenyt tarpeesta lyhyen etäisyyden radioyhteyden langattomasta tiedonsiirtotekniikan vaatimuksesta. Kaikissa kohteissa kaapeloinnin rakentaminen ei ole mahdollista, joten vaihtoehtona on langaton tiedonsiirto.

3. EIB/KNX-KENTTÄVÄYLÄ

3.1 Yleistä

EIB/KNX (European Installation Bus/Konnex) on alunperin Euroopan markkinoille kiinteistötekniikkaan tarkoitettu tiedonsiirtoväylä. Järjestelmän kehitys käynnistyi 1980-luvulla, ja kaupalliset toteutukset alkoivat 1990-luvulla. Useat kansainväliset valmistajat toimittavat laajan valikoiman EIB/KNX-sertifioituja tuotteita, jotka ovat kehittäneet EIB/KNX-standardia eteenpäin, mikä takaa järjestelmän kehittymisen laajalla rintamalla myös tulevaisuudessa./3./

Kaikki toiminnot on yhdistetty yhdellä kaksinapaisella väyläkaapelilla. Kuvassa 1 on esimerkki omakotitalon väylästä. EIB/KNX-protokolla tukee eri medioita, kuten kierretty parikaapeli, sähkö-verkko, radioverkko ja infrapuna. EIB/KNX-väylä voidaan myös liittää muihin järjestelmiin.

Kuva 1. Omakotitalon esimerkillinen väyläratkaisu/2./

3.2 Toimintaperiaate

EIB/KNX-laitteet lähettävät väylään ryhmäosoitteellisia sanomia. Valokytkimen ryhmäosoitteen ollessa sama binääriulostulon kärjen kanssa, niin binääriulostulon kärki saa käskyn ja valot syttyvät. Tätä sovellusta voidaan käyttää esimerkiksi yhteissammutustilanteessa, jos halutaan sammuttaa yhdestä painikkeesta esimerkiksi koko kiinteistön ulkovalaistus.

Jokaista tunnistinta/anturia ja toimilaitetta kutsutaan liittyyäksi. Yksi liittyyä voi olla valopaniike, mikä koostuu väyläliitännälaiteyksiköstä ja valokytkimestä. Tässä tapauksessa liittyyä on väyläliitännäyksikkö ja valokytkin on laite, joka ohjaa väyläliitännäyksikköä.

Jokaiselle toimilaitteelle annetaan ohjelmointivaiheessa fyysinen osoite (luku 7). Osoite tulee automaattisesti ETS -ohjelman avulla, kun laite haetaan ohjelman tietokannasta. Millään toisella liittyyällä ei voi olla samaa fyysistä osoitetta. Fyysisten osoitteiden avulla kojeet näin ollen saavat oman tunnuksen ja ne on helppo erotella toisistaan.

Väyläohjelmointi tapahtuu ETS -ohjelmalla. Ohjelma löytyy verkko-osoitteesta: <http://www.knx.org/knx-tools/ets/downloads/>. Ohjelma toimii demoversiona, jos sitä ei aktivoida. Aktivointiin tarvitaan lisenssi. Ohjelmoinnista lisää luvussa 7.

3.3 Standardi

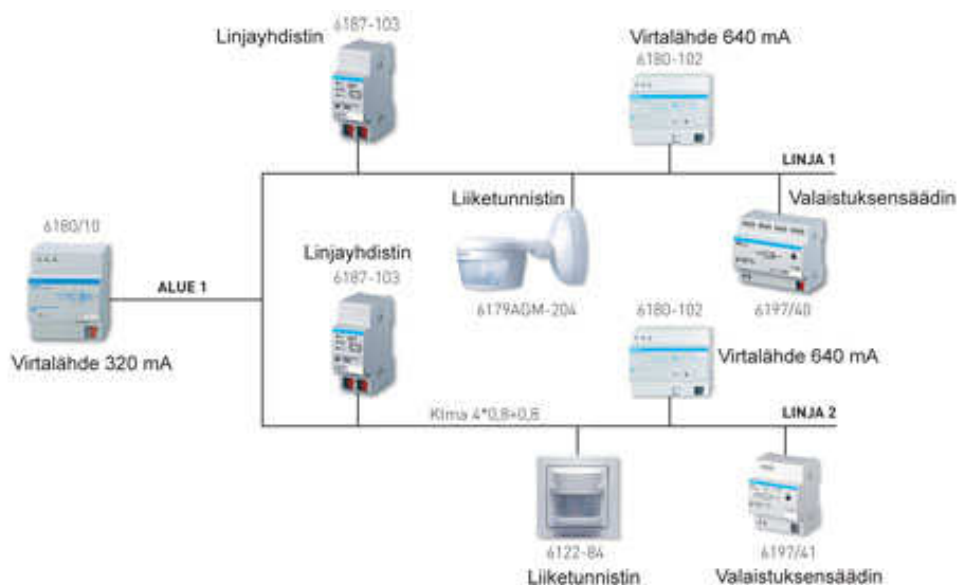
EIB/KNX -taloautomaatio on laitevalmistajista riippumaton standardi, joka on määriteltä normissa EN50090. EIB/KNX on standardoitu järjestelmä (ISO/IEC 14543-3), mikä takaa sen, että eri valmistajien EIB/KNX-tuotteet ovat keskenään yhteensopivia. EIB/KNX-standardia hallinnoi ja laitteiden yhteensopivuutta valvoo Konnex Association (www.knx.org). EIB/KNX-tekniikka perustuu EIB, BatiBUS ja EHS – järjestelmiin./4./

3.4 Hajautettu järjestelmä

EIB -väyläjärjestelmä on keskusyksikötön hajautettu järjestelmä. Jokaisessa toimilaitteessa on oma mikroprosessorinsa ja sen tarvitsemat muistit, joten kaikki laitteet kommunikoivat keskenään. Erillistä valvontajärjestelmää ei tarvita. Keskitetyssä järjestelmässä keskusyksikön kaatuminen kaataa koko järjestelmän toiminnan. Hajautetussa ratkaisussa laitekohtaisen keskusyksikön kaatuminen vie mennessään ainoastaan kyseisen laitteen toimintoineen.

3.5 Verkon rakenne

Väylätopologiana EIB/KNX:ssä voi olla tähti, linja tai puu. Rengastopologia ei saa käyttää, koska sanoma voi jäädä kiertämään verkkoon ja aiheuttaa kuormituksen lisäksi virheellisiä toimintoja. Järjestelmän pienin yksikkö on linja, johon voidaan liittää 64 liittijää. Linjaa ei kannata käyttää kokonaan, vaan varata tilaa mahdollisia lisäyksiä varten. Jos kohteeseen tulee useampia linjoja, tarvitaan linjojen välille linjayhdistin. Jokaista linjaa syöttää virtalähde kuristimen läpi. Kuristin on tasavirralla pieniohminen. Sanoma on vaihtovirtaa, jolloin kuristin on suuriohminen ja virtalähde kuormittaa sanomaa mahdollisimman vähän. Päälinjaksi nimetty linja 0 yhdistää muut eri linjat. Päälinjaan voidaan liittää 12 linjaa, joista muodostuu yksi toiminta-alue. Päälinjaan voi liittää 64 liittijää./1./ Kuvassa 2 esitellään EIB/KNX -verkon rakenne.

Kuva 2. Verkon rakenne./2./

3.6 Sovellukset

EIB/KNX -taloautomaation toimintoja ovat mm: /2./

- valaistusryhmien ohjaus päälle/pois, säätö ja tilanneohjaukset
- tarpeettoman kulutuksen vähentäminen läsnäoloanturien ja liiketunnistimien avulla
- verhomoottorien ja markiisien ohjaus ajan ja ulkoisten olosuhteiden mukaan, esim. auringonhäikäisy tai lämpösäteily
- huoneiden lämmitys/jäähdytyslaitteiden ohjaus
- päivänvalon hyväksikäyttö energian säästössä
- keskitettyjen ohjausten toteutettavuus aikaohjelmalla erilaisiin tiloihin, kuten käytäville, auloihin ym.
- visualisointi ja liitynnät kiinteistöautomaation valvomoihin
- palo- ja murtohälytys
- kodinkoneiden ohjaus päälle/pois ja ajastukset esim. saunan kiuas.
- mittarointi esim. kaukoluentaa TCP/IP avulla
- julkisivujen ohjaukset
- automaattinen ikkunoiden ohjaus.

4. EIB – TUOTTEET

4.1 Rakennetyypit

EIB/KNX-tuotteet ovat rakenteeltaan neljää eri tyyppiä./3./

- N-malli
Kojeet tulevat keskukseen ja ne kiinnitetään DIN EN 50022 – 35x7,5 mukaiselle kojekiinnityskiskolle.
- GE-malli
Kojeet ovat koteloituja ja ne voidaan asentaa esim. alaslaskettuihin kattoihin, kaapelihyllyille tai valaisimiin.
- UP-malli
60mm kojerasiaan asennettavat mallit esim. väyläliitäntäyksikkö ja valokytkin
- AP-malli
Koteloidut pika-asennusjärjestelmän kojeet, jotka voidaan asentaa seinälle kaapelihyllyn viereen esim. seinään uppoon asennettava kosketusnäyttö.

EIB/KNX -tuotteet ovat IP 20 -kotelointiluokkaa, ellei toisin ole mainittu. Tuotteita ovat mm. himmentimet, releitä sisältävät binääriulostulot, binäärisisäänmenot, valoisuusanturit, kaihdiinohjaimet, loogiset ohjaimet, painikkeet, linjayhdistimet, virtalähteet.

4.2 Järjestelmäkomponentit

Järjestelmäkomponentteja ovat virtalähteet ja linjayhdistimet. Jos toimilaitteiden lukumäärä ylittää 64 kpl tarvitaan virtalähteitä useampia. Jos alueella on useampi linja ja eri osastot halutaan jakaa eri väylälinjoihin, käytetään linjojen välissä linjayhdistintä.

4.3 Toimilaitteet

Toimilaitteita ovat esim. kytkinyksiköt, relelähdöt, binäärisisäänmenot, valonsäätimet ja lämmityksenohjausyksiköt. Toimilaitteet sijoitetaan keskuksen DIN-kiskoon tai erillisiin koteloihin.

4.3.1 USB-portti

USB-portti (kuva 3) on yksi tärkeimmistä toimilaitteista koko järjestelmässä. Sen avulla pystytään muodostamaan väylän ja tietokoneen välille yhteys. USB-portti voidaan liittää pysyvästi väyläjärjestelmään tai vain ohjelmoinnin ajaksi.

Kuva3. USB-portti 6186USB./2./

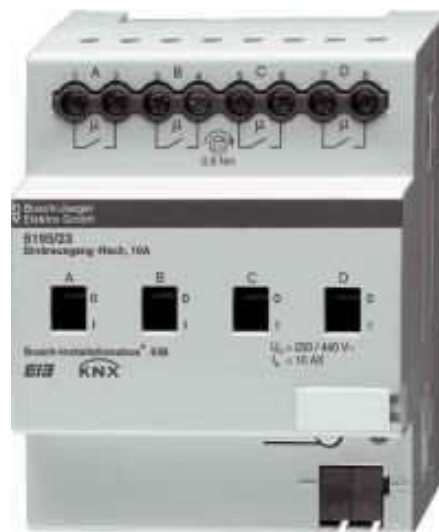
4.3.2 Kytkinyksikkö

Kytkinyksikkö asennetaan DIN -kiskoon keskuksen sisälle. Kytkinyksikössä on potentiaalivapaita koskettimia jokaista ryhmää varten. Kuvassa 4 on 4-ulostuloinen kytkinyksikkö. Kytkinyksiköt voivat olla 2, 4, 8 ja 12 -kanavaisia ja 6A, 10A ja 16A nimellisvirroilla. Kuormat voidaan kytkeä suoraan koskettimille, mutta yleensä koskettimet on johdotettu keskuksen riviliittimille. Kytkinyksikkö tarvitsee lisäksi

käyttöjännitteen ja väyläjännitteen. Kuvassa 4 on ABB:n 4-kanavainen kytkinyksikkö 6195/23. Kytkinyksikön perustoiminta on valaistuksen päälle/pois ohjaus.

Kytkinyksikössä voidaan valita kanavakohtaisesti seuraavat toiminnot/2./:

- virranmittaus (ainoastaan 16A kytkinyksiköillä)
- virran ylä- ja alaraja-arvoihin perustuva ohjaus
- aikaohjaukset, kuten sytytys/sammutusviiveet
- porrasvaloautomaattitoiminto
- tilanneohjaukset
- loogiset funktiot (AND, OR, XOR ja Gate)
- todellinen tilatieto
- elektroninen lämmitys/jäähdytysventtiilin ohjaus.

Kuva 4. Kytkinyksikkö 6195-23./2./

4.3.3 Binäärisääntulo

Binäärisääntulossa voidaan käyttää perinteisiä painonappeja tai muita potentiaalivapaita koskettimia. Toivalassa binäärisääntuloa käytettiin VAK:n (valvonta-alakeskus) ohjauksissa, kuten käytävien valaistuksessa, ulkovalaistuksessa ja saatto-lämmityksessä. Binäärisääntulo toimii silloin, kun se saa kärkitiedon, että jokin pakko-ohjaus on mennyt päälle. Itse laite tunnistaa kärkimuutoksen ja lähettää väylää pitkin

käskyn toimilaitteelle, esimerkiksi kytkinyksikölle. Kuvassa 5 on binäärisisääntulo 6188/18./2./

Binäärivastaanottimissa yhdellä sovellusohjelmalla voidaan valita kanavakohtaisesti seuraavat toiminnot/2./:

- kytkentä päälle/pois ja säätö pitkällä painalluksella
- verhonmoottoreiden, valkokankaiden sekä markiisien ohjaus
- arvon lähetys esim. valaistus 80 %
- tilanneohjauksen aktivointi normaaleilla painonapeilla
- laskuritoiminnot esim. pulssilaskuri
- potentiaalivapaan kontaktin valvonta

Kuva 5. Binäärisisääntulo 6188-18./2./

4.3.4 Verhonmoottoriohjaimet

2-, 4- ja 8-kanavaisilla verhonmoottoriohjaimilla voidaan ohjata helposti esimerkiksi kerroskohtaisia julkisivujen verhonmoottoreita. Paikallisesti painonapeilla voidaan ohjata huonekohtaisia verhonmoottoreita. Samalla verhonohjaimella voidaan yhdellä kanavalla ohjata valkokangasta, toisella kanavalla pimennysverhoja ja kolmannella ilmastoinninpeltiä auki/kiinni. Näillä automatisoiduilla toiminnoilla pyritään vaikuttamaan siihen, että huoneissa saavutettaisiin mahdollisimman miellyttävä työskentely-ympäristö./2./ Kuvassa 6 on verhonmoottoriohjain 6174/12.

Seuraavat toiminnot ovat mahdollisia kanavakohtaisesti/2./:

- ohjaus ylös/alas tai auki/kiinni
- pysäytys / lamellien kääntö
- ohjaa moottoria 0-100 %
- tilatieto moottorin asennosta
- tilanneohjauksissa voidaan ennalta määrittää paikka
- automaattiohjaus sääaseman ohjeiden mukaan
- pakko-ohjaus haluttuun tilaan.

Kuva 6. Verhonmoottoriohjain 6174/12. /2./

4.3.5 Kelloyksiköt

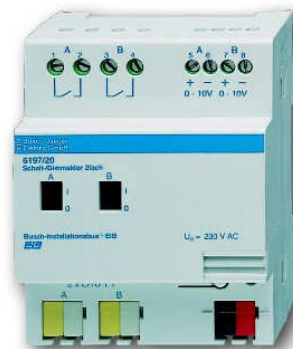
Väylää on mahdollista ohjata kelloyksiköllä tilaajan haluamalla tavalla. Esimerkkinä voidaan ohjata ulkovalaistusta ja autolämmityksiä. Kello voidaan ohjelmoida ohjelmallisesti tai käsin painikkeiden ja kellonnäytön avulla. Kuvassa 7 on kelloyksikkö 6140-101.

Kuva 7. Kelloyksikkö 6140-101.

4.3.6 Säädettävä valaistus

EIB/KNX-järjestelmässä on useita toimilaitteita säädettävän valaistuksen säätöön. Niistä yleisimmät ovat digitaalinen DALI-säädin ja analoginen 1-10V säädin. Säätimet voidaan asettaa vakiovalotoimintaan. Vakiovalotoimintojen avulla voidaan säästää energiakustannuksissa. Toivalassa liikuntasalin tilassa käytettiin analogista 1-10V säätöä himmennystä varten. Salin valaistusta voitiin myös ohjata binäärisisäänmenon avulla AV-logiikan kanssa. Vakiovalotoimintoa ei salissa käytetty. Kuvassa 8 on 2-kanavainen 1-10V säädinyksikkö.

Kuva 8. 1-10V säädin 6197/20./2./

4.4 Anturit

Anturit lähettävät sanomia toimilaitteille. Antureita ovat mm. painonapit (kuva 10), liikeilmaisimet, läsnäoloanturit, huonetermostaatit, valoisuusanturit, kelloyksiköt, ohjauspaneelit ja erilaiset sisääntuloyksiköt perinteisille antureille. Anturit ovat laitteita, jotka liitetään väylään omalla väyläliitännäyksiköllä (kuva 9). Ohjelmoinnin aikana väyläliitännäyksikköön ohjelmoidaan fyysinen osoite (luku 7). Toivalassa käytettiin 1-, 2-, 4-osaisia painikkeita, läsnäolotunnistimia/liiketunnistimia.

Kuva 9. Väyläliitännäyksikkö 6120U-102. /2./

Kuva 10. Valokytkin 6127-84. /2./

5. SIIRTOTIET

Siirtotieksi EIB/KNX-järjestelmässä voidaan käyttää kierretty parikaapeli, sähköverkko, radiotie, infrapuna tai ethernet.

5.1 EIB-väyläkaapeli

Kaapelitie on yleisin siirtotie kiinteistöissä. Väyläkaapelina voidaan käyttää kierrettyjä parikaapeleita. EIBA-sertifioitu parikaapelityyppi on Siemensin valmistama EIB-Siemens Busleitung YCYM 2x2x0.8 (kuva 11), jota pitkin kojeet saavat käyttöjännitteen 28VDC ja ohjaukset. Kaapelista otetaan käyttöön punainen- ja musta johdin. Punainen johdin on positiivinen napa ja musta johdin negatiivinen napa, keltainen ja valkoinen jäävät varalle. Kaapeli voidaan asentaa samalle hyllylle energiakaapeleiden kanssa, koska sanoma on symmetrinen ja mahdollinen häiriö ei muuta viestiä. Kaapelin mennessä kiinteistöstä toiseen on käytettävä läpivienttiä varten metalliputkea, joka on maadoitettava. Kun kaapeli asennetaan maahan, se on laitettava putkeen (min 16mm² Cu tai 25mm² Al tai 50mm² Fe) ja kaapelin maadoitusjohdin on maadoitettava. Kaapelin positiivista punaista- ja negatiivista mustaa johdinta ei saa koskaan maadoittaa.

Kuva 11. YCYM 2x2x0.8 kaapeli

Järjestelmään on standardoitu myös kaapelit JY(ST)Y 2x2x0,8 ja PYCYM 2x2x0,8. Väyläkaapelina voidaan käyttää kierrettyjä parikaapeleita, kuten NOMAK 2x2x0,5, JAMAK 2x2x0,5 tai KLMA 4x0,8

Kaapelin maksimipituus on määritetty 1000 metrin mittaiseksi. Linjalla kahden liittäjän välinen etäisyys on maksimissaan 700 metriä. Liittäjän ja kuristimen välinen etäisyys voi olla maksimissaan 350 m.

5.2 Sähköverkko

Powerline eli sähköverkko mahdollistaa tiedonsiirron sähköverkossa. Laitteiden välinen suurin etäisyys on 600 m.

5.3 Radiotie

Radio Frequency eli radioon perustuva tiedonsiirto. Jos kaapelitie ei ole mahdollinen rakenteen takia, voidaan valita radiosignaalilla toimivat lähettimet.

5.4 Infrapuna

Infrapunatekniikkaan perustuva media. IR-tekniikan käyttö on yleistä kotitalouksissa. Julkisissa kohteissa tämä on huono ratkaisu, koska rakennukset ovat suuria ja infrapunasiirtotielle saattaa tulla esteitä eteen.

5.5 Kaukokäyttö

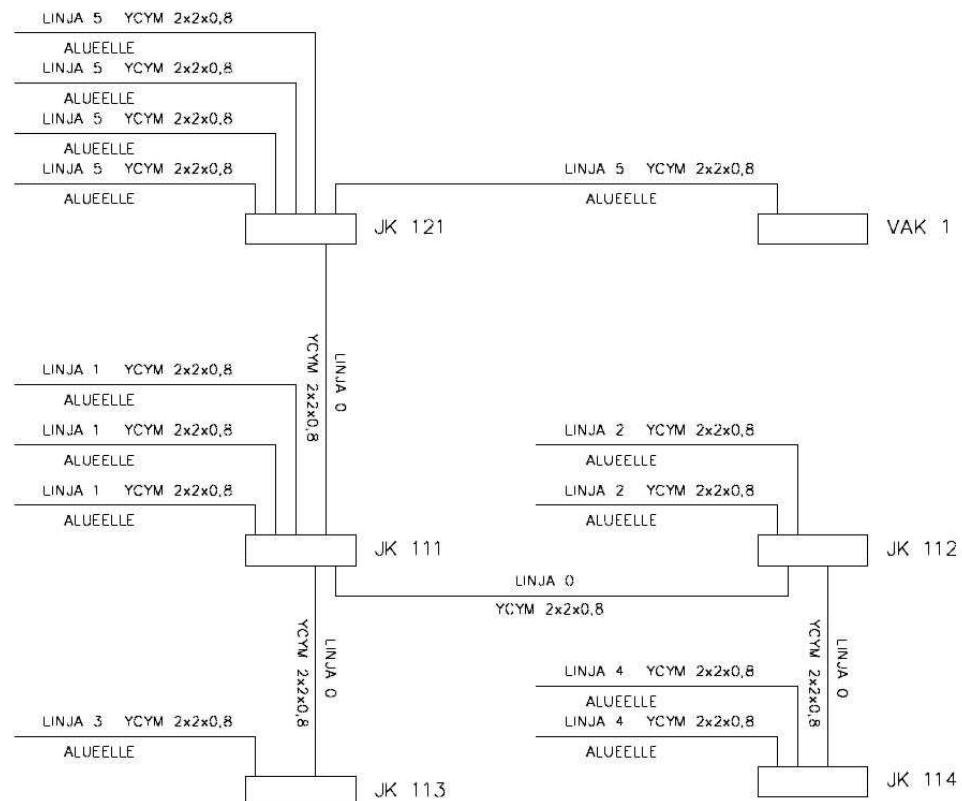
Järjestelmä voidaan liittää mihin tahansa internet-, ethernet- ja WLAN-yhteyksiin. Voidaan tehdä muutoksia ja seuranta kaukokäytöllä.

6. TOIVALAN ALAKOULU

6.1 Yleistä

Tavoitteena oli suunnitella ja ohjelmoida Toivolan alakouluun EIB/KNX-kenttäväyläjärjestelmä.

Toivalan alakoulu koostuu kahdesta eri osasta, ensimmäinen on ala-aste ja toinen on esikoulu. Koulun pinta-ala on 1 000 m². Ala-aste on kahdessa kerroksessa ja esikoulu on ensimmäisessä kerroksessa. Koulu on jaettu viiteen eri linjaan. Jokaisen jakokeskuksen alueella on oma linja, jossa toimilaitteet sijaitsevat ja toimialueet missä anturit sijaitsevat. Koulun väyläjärjestelmä koostuu viidestä eri jakokeskuksesta ja yhdestä valvonta-alakeskuksesta (VAK 1), jakokeskukset yhdistää 0-lija. Kuvassa 12 on esitetty koko koulun verkon rakenne.

Kuva 12. Verkon rakenne

6.2 Koulun toiminnot

Koululla on haluttu, että luokissa on läsnäolotunnistimet valaistusta varten ja ilmastoinnin tehostusta varten. Valaistuksen läsnäolotunnistimet sammuttaa valot, jos ne on syystä tai toisesta jätetty päälle 20 minuutin kuluessa viimeisestä liikkeestä. Ilmastointitehostus luokissa lähtee päälle, jos luokassa läsnäolotunnistin havaitsee liikkeen ja sammuttaa sen, jos viimeisestä liikkeestä on kulunut 5 minuuttia. Koulun auloissa on myös samalla periaatteella toimiva ilmastoinnin tehostus.

Käytävän-, aulojen- ja pihavalaistuksen ohjauksen hoitaa VAK-1 tilaajan haluamalla aikavälillä. VAK:sta tieto luetaan binäärisisäänmenon potentiaalivapaiden koskettimien avulla. Käytävissä on myös kulkuvalot. Kulkuvalot ovat joka kolmannessa valaisimessa valaisinrivissä. Valot syttyvät liiketunnistimien avulla ja sammuvat 20 minuutin kuluessa viimeisestä liikkeestä.

Koulussa on juhlasali. Salin valaistuksen säätö on toteutettu 1-10V järjestelmällä. Salissa on myös rullaverho, mikä jakaa salin kahteen osaan. Salissa on neljä kappaletta neljäosaista painiketta. Verhon ollessa alhaalla on haluttu, että valaistus on jaettu kahteen osaan. Tällöin toisella puolella ei ole mahdollista sammuttaa toisen puolen valaistusta. Sovellukseen on käytetty logiikkayksikköä. Salin valaistusta voidaan ohjata myös AV-logiikalla. Av-logiikassa on neljä toimintatilaa. Ensimmäinen toimintatila on valot pois, toinen on 20% valomäärä, kolmas on 60% valomäärä ja neljäs tila on 100% valomäärä.

Koululla on myös saattolämmitykset. Saattolämmityksen ohjaa VAK, tilaajan haluamalla aikavälillä. Saattolämmityksen tilatieto luetaan VAK:sta binäärisisäänmenon potentiaalivapaiden koskettimien avulla ja toiminnasta välitetään indikointitieto takaisin VAK:lle.

WC:t, varastot, tekniset ja muut tilat on toteutettu perinteisellä asennusmenetelmällä. Koululla siirtotienä on pelkästään kaapelitie.

7. OHJELMOINTI

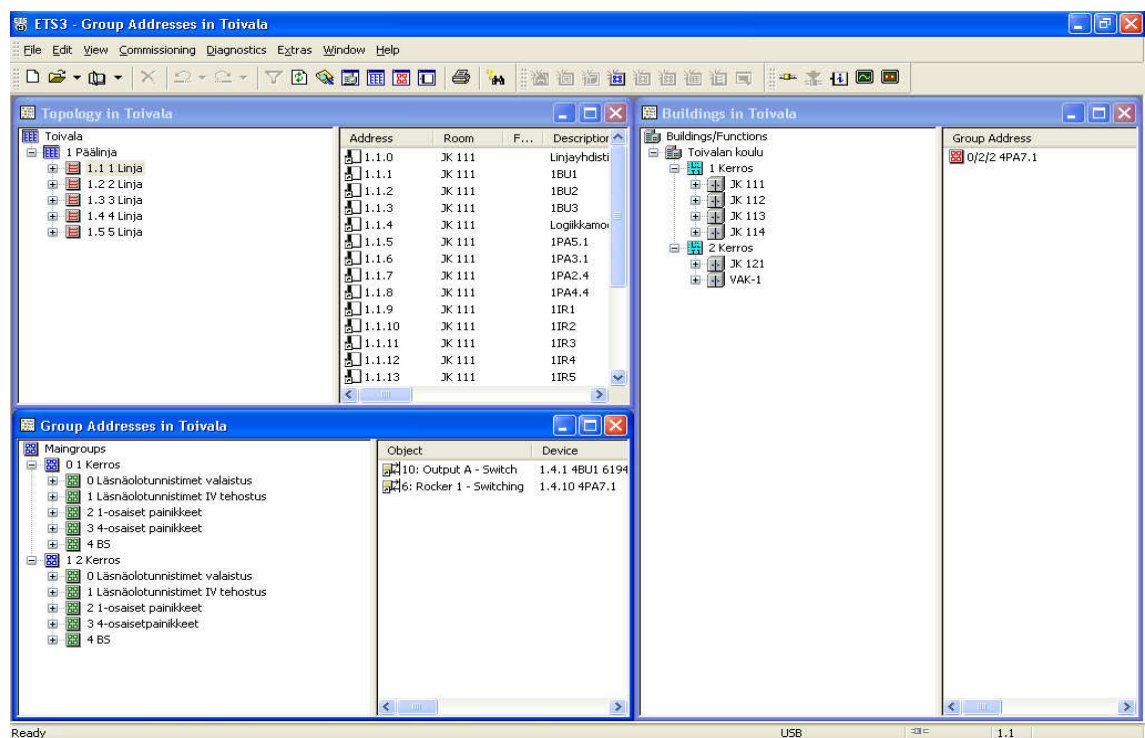
7.1 ETS

Käyttöönottoa varten PC:lle on olemassa Windows ohjelmisto EIB Tool Software, eli ETS. ETS-ohjelman avulla voidaan ohjelmoida kaikki EIB- laitteet ja niiden parametrit.

Väylän jokainen laite saa oman fyysisen osoitteen. Ryhmäkäskyt kytketään vastaavasti fyysisiin osoitteisiin siten, että halutut ja vain saman ryhmäkäskyn omaavat laitteet suorittavat tehtävänsä.

Ohjelmiston tietokannasta voidaan valita ne laitteet, jotka on fyysisesti valittu kohteeseen. Toivalan alakoululla käytettiin ABB Buch Jaeger -laitteita.

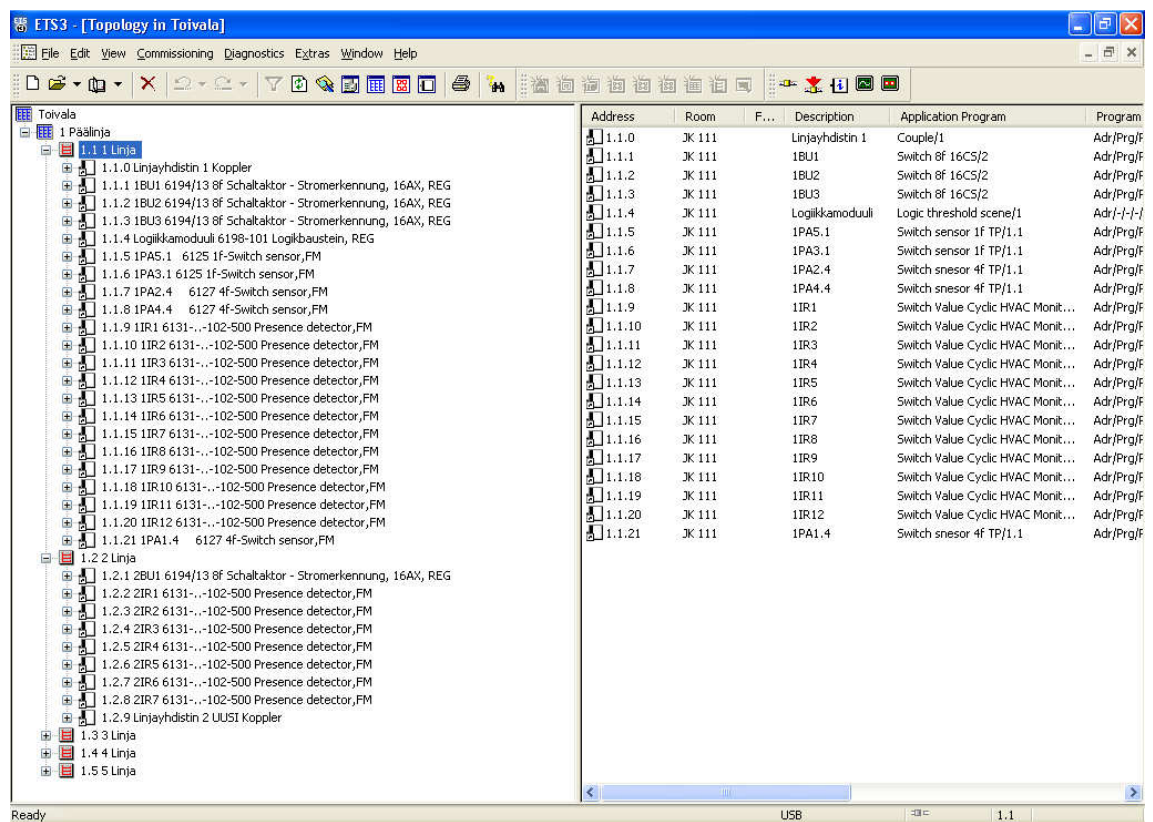
Kuvassa 13 on ETS-ohjelman yleisnäkymä. Näkymässä on kolme pääikkunaa, topologia (Topology in Toivala), ryhmäosoitteet (Group Addresses in Toivala) ja verkon rakenne (Buildings in Toivala).

Kuva 13. ETS yleisnäkymä.

7.2 Fyysinen osoite

Fyysistä osoitetta tarvitaan järjestelmän käyttöönotto vaiheessa, kun liittyjille ohjelmoidaan sovellusohjelmat. Fyysinen osoite on 16 bitin pituinen laitteen osoite, joka muodostuu alueen, linjan sekä laitteen järjestysluvusta. Fyysinen osoite yksilöi laitteet. Järjestelmässä kahdella eri laitteella ei voi olla samaa fyysistä osoitetta. Laitteiden fyysiset osoitteet näkyvät parhaiten topologiaikkunassa. Kuvassa 14 on suurennos topologiaikkunasta.

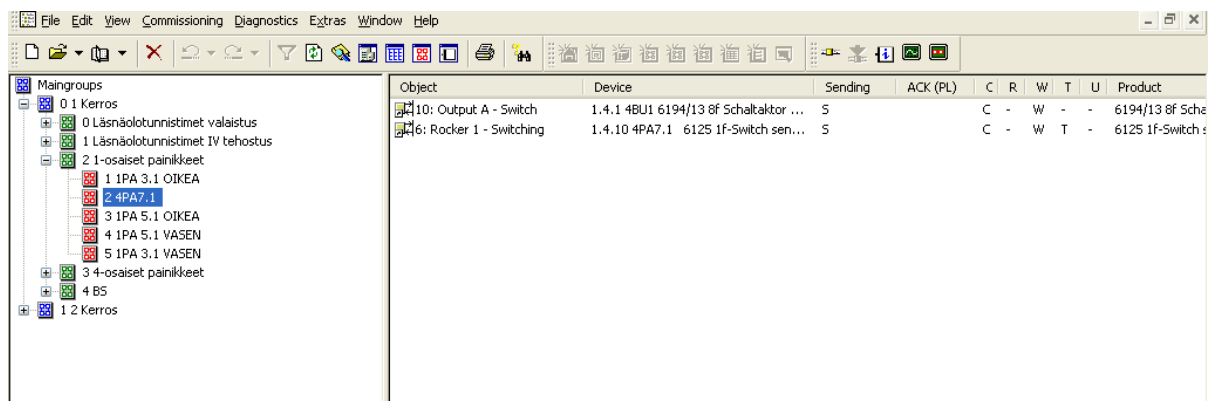
Kuva 14. Topologia.

Kuvassa 14 on näkyvillä ensimmäisen ja toisen linjan laitteet. Laitteiden edessä on fyysinen osoite esim: 1.1.0 Linjayhdistin 1 Koppler. Fyysinen osoite voidaan ohjelmoida laitteeseen ennen kuin se on edes fyysisesti asennettu paikalle. Toivalassa ohjelmoitiin ensimmäisenä jokaisen toimilaitteen ja liittäjän fyysinen osoite. Näin ollen jokainen laite, joka on lisätty topologiaan on nyt sekä fyysisesti, että ohjelmallisesti yksilöity ja on helposti ohjelmoitavissa ja löydettävissä.

7.3 Ryhmäosoite

Tyhmä osoitteidenavulla laitteet kommunikoivat keskenään. Ryhmäosoite on se, jossa tehdään kaikki väylän kytkennät. Ryhmäosoite koostuu kolmesta osasta, pää (main)-, keski (middle)- sekä alaryhmän osasta (subgroup).

Kuvassa 15 on esimerkki ETS-ohjelman ryhmäosoitteiden ikkunasta, AH-talotekniikan tapana ryhmäosoitteet on nimetty omalla tavalla. *4PA7.1* tarkoittaa, että painike on linjalla 4. *PA* tarkoittaa painonappia, *7.1* tarkoittaa, että painike on seitsemäs ja on yksiosainen painike. Oikealla puolella näkyy mitä toimintoja tämä ryhmäosoite sisältää. Tässä tapauksessa osoitteessa on *4BU1 output A* ja *4PA7.1 rocker 1*, eli aina kun *4PA7.1* painikkeesta painetaan, niin kytkinyksikön A kanava reagoi. Toimintoja tässä voi olla joko päälle tai pois kytkentä. Toivalassa pääryhmät on jaettu molempiin kerroksiin. Keskiryhmät ovat läsnäolotunnistimia (sekä valaistuksen kohdalla että ilmastoinnin tehostuksen kohdalla), yksiosaiset painikkeet, neljäosaiset painikkeet ja binäärisisäänmeno.

Kuva 15. Ryhmäosoitteet.

8. OHJELMOINNIN SUORITUS

8.1 Alku

Ensimmäisenä on tutkittava mitä erilaisia toimintoja rakennuksessa on ja mitä toimintoja tilaaja on toivonut ja ovatko toiminnot mahdollisia toteuttaa. On tärkeää muistaa ottaa huomioon minkälaisen laitteiston urakoitsija on valinnut kohteeseen, koska ohjelmoinnin aloittaminen ei kannata, jos laitteet poikkeavat fyysisesti ja ohjelmallisesti. Komponenteilla on valmistajan sovellutusohjelma, joka tulee huolellisesti tarkistaa komponentin valmistusversiolle sopivaksi.

8.2 Ohjelmointitaulukko

Kun laitteet ja toiminnot ovat selvillä, voidaan koko kohteesta laatia ohjelmointitaulukko. Keskuskaavioista ja tasokuvista otetaan selvää kuinka monta laitetta kohteessa on ja minkälaisia kytkentöjä laitteiden välillä on. Ohjelmointitaulukkoon kootaan kaikki toimilaitteet ja niitä ohjaavat laitteet (Liite 1). Kuva 16 on ohjelmointitaulukon osa, josta näkyy toimilaite *IBU1*, eli kytkinyksikkö ja sen kaikki kanavat A-H, kytkinyksikön toiminnot ja sen ohjaavat laitteet. Tässä tapauksessa kyseessä on yleisvalaistuksesta, eli käytävien, tuulikaappien, aulan, ulkolipan ja ruokasalin valaistuksesta. Ohjaavat laitteet ovat *5BS1.1* binäärisisäänmeno, läsnäolotunnistimet esim. *IIR1* ja neljäosainen painonappi *IPAI.4A*.

Keskus	Toimilaite	Toiminta	Ohjaava laite					
JK 111								
1-linja	1BU1.A	valaistus käytävä	5BS1.1					
	1BU1.B	valaistus käytävä kulkuvalo	1IR1	1IR2	1IR3	1IR4	1IR7	
	1BU1.C	valaistus tuulikaappi	5BS1.1	1IR8				
	1BU1.D	valaistus tuulikaappi	5BS1.1					
	1BU1.E	valaistus aula	1IR5	1IR6	5BS1.1			
	1BU1.F	valaistus ulkolippa	5BS1.5					
	1BU1.G	valaistus ulkolippa	5BS1.5					
	1BU1.H	valaistus ruokasali	1PA1.4A					

Kuva 16. *IBU1* toiminnot ohjelmointitaulukossa.

8.3 Laitteiden haku tietokannasta

Kun laitteiden merkki ja tyyppi on selvitetty, haetaan tietokantaan (ellei sitä ole vielä tehty) sovellusohjelmat product finderin avulla. Kuvake näkyy kuvassa 17. Kuvakkeesta aukeaa uusi ikkuna (kuva 18), josta voidaan valita eri hakukriteereillä haluttu laite. Kun haluttu laite on löydetty, lisätään se tuplaklikkaamalla luettelosta, jolloin se siirtyy automaattisesti topologiaikkunaan ja luo laitteelle oman fyysisen osoitteen. Buildings-ikkunaan voidaan luoda koko rakennuksen rakenne. Toivalassa rakenne on jaettu kahteen kerrokseen ja rakennuksessa oleviin keskuksiin. Topologiasta siirretään laitteet, jotka on haettu tietokannasta omiin kerroksiin ja niihin keskusalueisiin, jonne laitteet kuuluvat.

Kuva 17. Product finder.

 A screenshot of the Product Finder dialog box. It features several input fields and a table.

Name	Description	Product	Order Number	Program	Progr...	DIN Rail Moun...

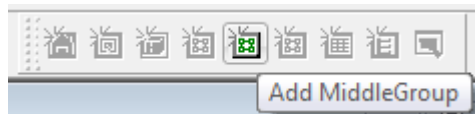
Kuva 18. Laitteiden haku tietokannasta.

8.4 Ryhmäosoitteen luominen

Kun laitteet on siirretty tietokannasta, näkyvät ne kaikki topologiaikkunassa. Luodaan pääryhmä klikkaamalla ylhäällä olevaa kuvaketta, Add MainGroup (kuva 19). Toivalassa pääryhmät ovat ensimmäinen ja toinen kerros. Jos pääryhmien alle halutaan lisätä keskiryhmät, klikataan ylhäällä olevaa kuvaketta Add MiddleGroup (kuva 20). Keskiryhmät voivat olla yksi- tai neliosaisia painikkeita. Keskiryhmän jälkeen klikataan ylhäällä olevaa kuvaketta Add Group Address (kuva 21), joka luo uuden ryhmäosoitteen (kuva 22).

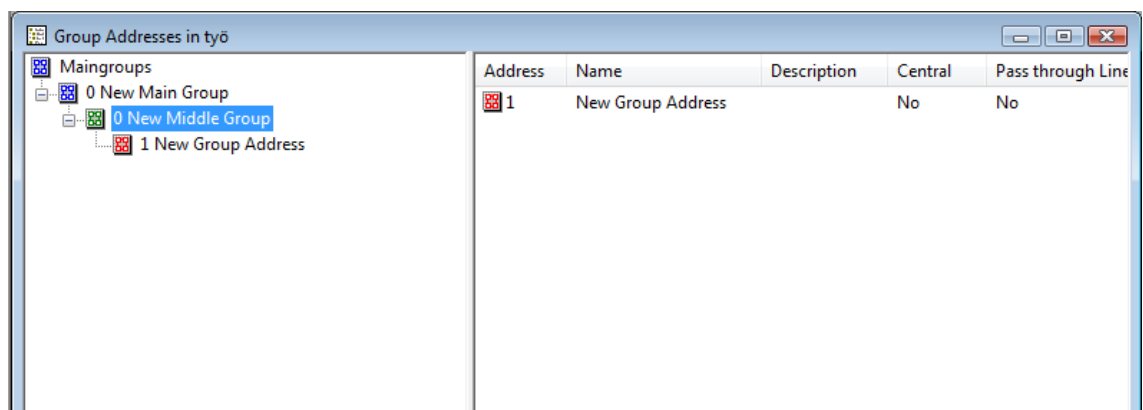
Kuva 19. Add MainGroup.

Kuva 20. Add MiddleGroup.

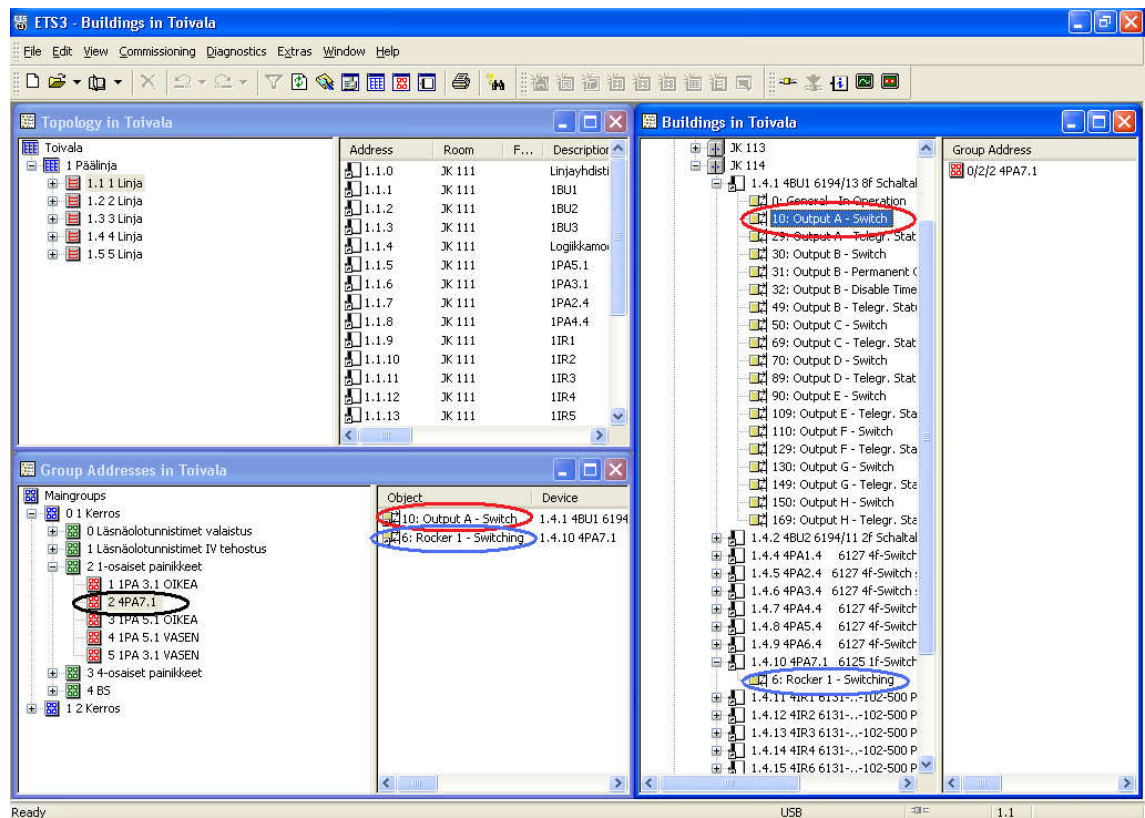
Kuva 21. Add GroupAddress

Kuva 22. Uusi ryhmäosoite.

8.5 Laitteiden linkitys

Laitteet kytketään yksinkertaisesti vetämällä tietty laite buildings-ikkunasta tietyn ryhmäosoitteen päälle. Kuvassa 23 mustalla ympyröityyn ryhmäosoitteeseen on lisätty 4BU1 kytkinyksikön A -kanava (ympyröity punaisella) ja sitä on haluttu ohjata 4PA7.1 yksiosaisella painikkeella (ympyröity sinisellä). Nyt ryhmäosoitteessa on toimilaite sekä toimilaitetta ohjaava laite eli painonappi. Näin näiden välillä on nyt yhteys. Samalla tavalla käydään kaikki laitteet läpi ohjelmointitaulukkoa käyttäen.

Kuva 23. Laitteiden kytkentä.

8.6 Väylän käyttöönotto

Kun kaikki kytkennät on suoritettu ohjelmallisesti, voidaan ohjelma ohjelmoida väylään. Alussa tärkein asia väylän ohjelmoinnissa on ohjelmoida kaikkien laitteiden fyysiset osoitteet. Fyysisten osoitteiden ohjelmointiin tarvitaan yleensä kaksi henkilöä. Osoitteiden ohjelmoinnissa on myös hyvä olla radiopuhelimet molemmilla osapuolilla. Fyysisen osoitteen ohjelmoiminen on yksinkertaista. Valitaan topologiaikkunasta laite, johon halutaan ohjelmoida fyysinen osoite ja oikealla hiirennapilla valitaan valikosta Download Address (lataa osoite). Jokaisessa EIB-laitteessa on ohjelmointipainike. Painiketta painaessa laite siirtyy ohjelmointitilaan. ETS-ohjelman avulla lähetetään ohjelmointikäsky. Ohjelma olettaa, että laite, joka on ohjelmointitilassa on se, jota pitää ohjelmoida. Ohjelma varoittaa, jos useampi laite on ohjelmointitilassa. Näin ollen estetään saman fyysisen osoitteen esiintyminen useammassa laitteessa yhtäaikaan.

Kun kaikki fyysiset osoitteet on ohjelmoitu, laitteisiin voidaan aloittaa sovellusohjelmien ohjelmointi. Tämä tapahtuu samalla tavalla kuin fyysisten osoitteiden ohjelmointi. Erona on vain se, että valitaan Download Application (lataa sovellusohjelma). Samalla siirtyy kaikki ryhmäosoitteiden kytkennät. Näin ollen kaikki toiminnot alkavat toimia suunnittelijan valitsemalla tavalla. Tässä vaiheessa ei enää tarvita kahta henkilöä, koska fyysiset osoitteet ovat jo laitteissa, ja ohjelma tietää missä mikäkin laite sijaitsee.

Laitteet voidaan myös ohjelmoida ennen kuin ne ovat edes fyysisesti asennettu paikalleen.

On myös tärkeää suorittaa kaikille kenttälaitteille fyysinen merkintä tussilla tai merkintätarralla.

9. VÄYLÄN TESTAUS

ETS-ohjelmassa on monia diagnostiikkatoimintoja. Näistä tärkeimpiä ovat ryhmämonitori (kuva 24), joka avautuu painamalla kyseistä pikakuvaketta. Väylämonitori (kuva 25) avautuu painamalla kyseistä pikakuvaketta. Monitoreista näkee kaiken toiminnan, joka on kyseisellä hetkellä väylässä. Painaessa painiketta 1PA1.1 monitori näyttää kellonajan milloin painike on painettu ja myös kaikki muut laitteet, jotka ovat samassa ryhmäosoitteessa. Testausvaiheessa kannattaa kaikki toiminta-ajat ohjelmoida lyhyeksi, esimerkiksi läsnäolotunnistimien ajat. Näin voidaan helposti testata läsnäolotunnistimien päälle/pois -kytkennät ja että ne toimivat niin kuin suunnittelija on halunnut niiden toimivan.

Toivalassa testasimme kaikki laitteet silmämääräisesti ja ohjelmallisesti. Hyvä perussääntö on, että aina ohjelmoinnin jälkeen kannattaa testata samantien eikä jättää myöhempään ajankohtaan. Testauksessa ohjelman toiminnallisuudessa ilmeni useita eri ongelmia, joihin kului paljon ylimääräistä aikaa. Vian etsimisestä lisää luvussa 10.

Kuva 24. Ryhmämonitori.

Kuva 25. Väylämonitori.

10. VIAN ETSINTÄ

Ohjelmointivaiheessa toimilaitteisiin valitaan erilaisia parametreja. Ohjelmoija saattaa tehdä tässä vaiheessa ohjelmallisia virheitä. Virheet voivat olla selviä ja näkyviä, jolloin ne huomataan silmämääräisesti. Esimerkiksi kytkin sytyttää väärän tilan valoja. Koko väylän jumiutuminen saattaa olla mahdollista ja sen selvittäminen vaatii yleensä jo syvällisempää EIB-tuntemusta ja pitkäjänteisyyttä. On myös tärkeää tarkastaa tuleeko kaikkiin laitteisiin asianmukainen väyläjännite. Laite ei voi toimia oikein, jos se ei saa käyttöjännitettä. Kannattaa tarkastaa onko väyläjohdin kiinni laitteessa ja ovatko johtimet oikein kytketty. Jos PC:n ja väylän välinen yhteys on heikko, saattaa ilmetä ongelmia ohjelmointivaiheessa. Silloin on tarkastettava onko USB-johto kiinnitetty kunnolla USB-sovittimeen.

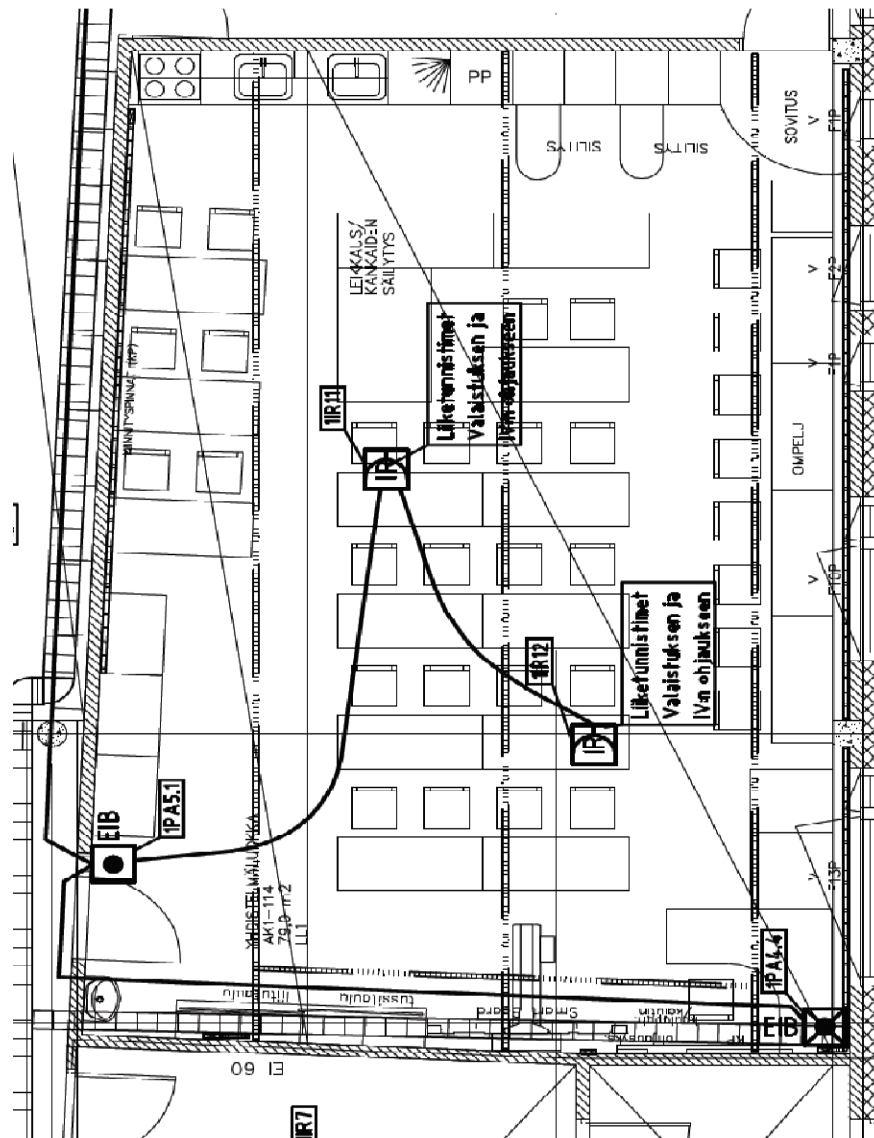
Toivalassa oli paljon ongelmia liiketunnistimissa, käytävien valot sammuiivat ja syttyivät ilman mitään syytä. Vikojen etsimiseen meni turhauttavan paljon aikaa. Työn loppuvaiheessa selvisi, että viisi liiketunnistinta olivat viallisia eikä vika ollut itse ohjelmassa.

Joskus vika saattaa jäädä väylään. Se ei välttämättä edes haittaa käyttäjää, mutta käyttäjä saattaa jossain vaiheessa huomata vian ja tehdä reklamaation ohjelmoijalle. Esimerkkinä Toivalaan oli vahingossa jäänyt yksi läsnäolotunnistin testiasentoon. Tunnistin sammutti valot 10 sekunnin jälkeen liikkeen loppuessa. Normaalikäytössä se ei haitannut ketään, koska luokassa on koko ajan liikettä ja läsnäolotunnistimet ovat erittäin herkkiä. Vika ilmeni, kun luokassa pidettiin koetilaisuus, jossa oppilaat onnistuivat pysymään kaikki paikoillaan samanaikaisesti 10 sekunnin ajan.

11. DOKUMENTOINTI

Suunnittelijan on laadittava kohteesta tasokuva, pääkaavio ja piirikaavio. Itse käytönopastus tulee tarvittaessa antaa tilaajalle, mikäli tilaaja sen haluaa.

Tasokuvissa tulee esittää kentälaitteiden sijainnit ja johdotukset. Tasokuvissa olisi hyvä olla valmiiksi merkattuna kentälaitteiden nimet, esim. *IPA4.1*. Näin ollen asentajat voivat valmiiksi merkitä kentälaitteet ja fyysisten osoitteiden ohjelmoiminen nopeutuu. Tasokuvien liittäminen liitteeksi on hankalaa, koska kuvat ovat suuria. Kuvassa 26 on luokasta AK1-114 otettu osasuurennos. Kuvassa nähdään väylän esitystapa.

Kuva 26. Luokka AK1-114 suurennos

Pääkaaviossa (liite 2) esitetään kaikki toimilaitteet, mitkä sijaitsevat keskuksen sisällä. Kaaviossa on esitettävä selvästi mitkä toimilaitteet ohjaavat mitäkin ryhmiä.

Piirikaaviossa (liite 3) voidaan esittää tarkemmin pääkaaviossa olevat toimilaitteet. Piirikaaviot ovat tärkeitä keskusvalmistajille, jotta he osaisivat koota keskuksen niin kuin suunnittelija on ne suunnitellut.

Valmis ohjelma olisi hyvä toimittaa CD/DVD-levyllä kaikkine piirustuksineen sekä tilaajalle että urakoitsijalle.

12. Yhteenveto

Insinööriyön tavoitteena oli suunnitella Toivalan alakouluun EIB/KNX-kenttäväylä. EIB:n suosio on kasvussa, ja väyläratkaisuja halutaan nykyään enenevässä määrin omakotitaloihin. Kuopiossa Savonia-ammattikorkeakoulussa Tekniikan yksikössä on käytössä myös EIB/KNX-väyläjärjestelmä. Samoin Kuopion työvoimatoimistossa. EIB/KNX-järjestelmää nähdään koko ajan enemmän ja enemmän julkisissa rakennuksissa. Järjestelmän avulla voidaan säästää merkittäviä summia energia-kustannuksissa.

Vahvuudet

Järjestelmän vahvuus on se, että se on täysin muunneltavissa. Mikäli jokin ratkaisu on huono, niin aina voidaan ohjelmoida uusi ratkaisu, joka tyydyttää tilaajaa. Standardin vuoksi melkein kaikki laitteet ovat keskenään yhteensopivia. Siemensin painonapilla voidaan ohjata ABB:n kytkinyksikköä.

Heikkoudet

Tietokanta vaatii koko ajan päivittämistä. Toivalassa eräs kytkinyksikkö ei ohjelmoitunut, koska ohjelmointivaiheessa oli käytetty vanhaa sovellusohjelmaa. Tiukasta standardoinnista huolimatta jotkut laitteet eivät aina ole täysin yhteensopivia. Keskukset kasvavat entisestään etenkin omakotitalosovelluksissa. Järjestelmä on tällä hetkellä kallis. Lisäksi sovellusohjelmat ovat saksankielisiä.

Yksi iso heikkous on, että ohjelman laatimisessa ei ole minkäänlaista standardia, miten se tulisi tehdä ja kuinka laitteet tulisi nimetä. Jos ohjelmaan tulee muutos ja muutoksen tekijä on eri yritys kuin se, joka on alunperin suunnitellut ohjelman, muutoksen tekemiseen saattaa kulua ylimääräistä aikaa. EIB on merkittävä tekijä vain Euroopassa.

Insinööriyönä tämä työ oli erittäin mielenkiintoinen, koska EIB/KNX-väyläjärjestelmän osaajia ei ole Suomessa paljon. On hyvä osata jotain sellaista, josta tulee aivan varmasti enemmän kysyntää tulevaisuudessa. Haastavinta tätä työtä tehdessä oli, että aiheesta ei ole paljon suomalaista kirjallisuutta. Työ ei sisällä paljon lähteitä, vaan on pitänyt itse pohtia. Itse ohjelmoiminen on mielestäni helppoa ja loogista. Ammattikorkeakouluissa ja Teknillisissä korkeakouluissa EIB pitäisi ottaa vakavasti esille, koska EIB on tullut jäädäkseen.

LÄHTEET

/1./ ST-Käsikirja 21, *Kiinteistöjen tiedonsiirtoväylät*. Espoo: Sähköinfo OY 2006

/2./ *EIB/KNX -taloautomaatio 2008 Building Technology*, ENSTO OY 2008

/3./ Siemensin EIB rakennusten sähköohjaus tekniikka suunnitteluohje, SIEMENS OY

/4./ ABB OYJ [verkkodokumentti] päivitetty 20.11.2009 [viitattu 01.12.2009]

Etusivu>Sovelluksia>KNX-taloautomaatio

saatavissa <http://asennustuotteet.fi/index>

Liite 1. Ohjelmointitaulukko

Kohde Toivalan alakoulu
Suunnittelija AH-TALOTEKNIikka OY, Kuopio
Urakoitsija

Keskus	Toimilaite	Toiminta	Ohjaava laite					
JK 111								
1-linja	1BU1.A	valaistus käytävä	5BS1.1					
	1BU1.B	valaistus käytävä kulkuvalo	1IR1	1IR2	1IR3	1IR4	1IR7	
	1BU1.C	valaistus tuulikaappi	5BS1.1	1IR8				
	1BU1.D	valaistus tuulikaappi	5BS1.1					
	1BU1.E	valaistus aula	1IR5	1IR6	5BS1.1			
	1BU1.F	valaistus ulkolippa	5BS1.5					
	1BU1.G	valaistus ulkolippa	5BS1.5					
	1BU1.H	valaistus ruokasali	1PA1.4A					
	1BU2.A	valaistus ruokasali	1PA1.4B					
	1BU2.B	valaistus ruokasali	1PA1.4C					
	1BU2.C	valaistus ohjattu ulkokellot	5BS1.5					
	1BU2.D	vara						
	1BU2.E	vara						
	1BU2.F	vara						
	1BU2.G	vara						
	1BU2.H	vara						
	1BU3.A	val. A luokka AK1-114	1PA5.1	1PA4.4A	1IR11	1IR12		
	1BU3.B	val. B luokka AK1-114	1PA5.1	1PA4.4B	1IR11	1IR12		
	1BU3.C	val. C luokka AK1-114	1PA5.1	1PA4.4C	1IR11	1IR12		
	1BU3.D	val. D luokka AK1-114		1PA4.4D	1IR11	1IR12		
	1BU3.E	val. A luokka AK1-112	1PA3.1	1PA2.4A	1IR9	1IR10		
	1BU3.F	val. B luokka AK1-112	1PA3.1	1PA2.4B	1IR9	1IR10		
	1BU3.G	val. C luokka AK1-112	1PA3.1	1PA2.4C	1IR9	1IR10		
	1BU3.H	val. D luokka AK1-112		1PA2.4D	1IR9	1IR10		
	4-os. painike	1PA4.4A	val. A luokka AK1-114					
		1PA4.4B	val. B luokka AK1-114					
		1PA4.4C	val. C luokka AK1-114					
		1PA4.4D	val. D luokka AK1-114					
1PA2.4A		val. A luokka AK1-112						
1PA2.4B		val. B luokka AK1-112						
1PA2.4C		val. C luokka AK1-112						
1PA2.4D		val. D luokka AK1-112						
1-os. painike	1PA5.1	Luokka AK1-114 val A,B ja C						
	1PA3.1	Luokka AK1-112 val A,B ja C						

JK 112

2-linja	2BU1.A	valaistus käytävä	5BS1.1		
	2BU1.B	valaistus ulkolippa	5BS1.5		
	2BU1.C	valaistus tuulikaappi ja eteinen	2IR3	2IR4	
	2BU1.D	valaistus leikki ja lepo 159	2IR5		
	2BU1.E	valaistus leikki ja lepo 154	2IR6		
	2BU1.F	kulkuvalo käytävä	2IR1	2IR2	
	2BU1.G	valaistus, ryhmähuone 150	2IR7		
	2BU1.H	vara			

JK 113

3-linja	3BU1.A	valaistus ulkolippa	5BS1.5	3PA1.4A	3PA2.4A
	3BU1.B	valaistus eteinen		3PA1.4B	3PA2.4B
	3BU1.C	valaistus keittiö		3PA1.4C	3PA2.4C
	3BU1.D	valaistus kulkuvalo keittiö		3PA1.4D	3PA2.4D
	3BU1.E	vara			
	3BU1.F	vara			
	3BU1.G	vara			
	3BU1.H	vara			

4-os painike

3PA1.4A	valaistus ulkolippa
3PA1.4B	valaistus eteinen
3PA1.4C	valaistus keittiö
3PA1.4D	valaistus kulkuvalo keittiö
3PA2.4A	valaistus ulkolippa
3PA2.4B	valaistus eteinen
3PA2.4C	valaistus keittiö
3PA2.4D	valaistus kulkuvalo keittiö

JK 114

4-linja	4BU1.A	valaistus	4PA7.1			
	4BU1.B	kulkuvalaistus käytävä	4IR1	4IR2	4IR3	4IR4
	4BU1.C	valaistus käytävä	5BS1.3			
	4BU1.D	sulanpitolämmitys	5BS1.6			
	4BU1.E	valaistus A musiikkiluokka	4PA1.4A	4PA2.4A		
	4BU1.F	valaistus B musiikkiluokka	4PA1.4B	4PA2.4B		
	4BU1.G	valaistus C musiikkiluokka	4PA1.4C	4PA2.4C		
	4BU1.H	valaistus D musiikkiluokka	4PA1.4D	4PA2.4D		
	4BU2.A	valaistus sisäänkäynti VSS	5BS1.5			
	4BU2.B	valaistus eteinen VSS	5BS1.1			
	4DALI3.B	DALI ohjaus liikuntasali	4PA6.4A	4PA5.4A	4PA6.4B	4PA5.4C
	4DALI3.C	DALI ohjaus liikuntasali	4PA6.4A	4PA5.4A	4PA5.4B	4PA6.4C
	4DALI3.A	DALI ohjaus liikuntasali	4PA3.4A	4PA4.4A	4PA3.4B	4PA4.4C
	4DALI3.D	DALI ohjaus liikuntasali	4PA3.4A	4PA4.4A	4PA4.4B	4PA3.4C
	4DALI3.E	vara				
	4DALI3.F	vara				
	4DALI3.G	vara				
	4DALI3.H	vara				

4-os painike

4PA1.4A	valaistus A musiikkiluokka
4PA1.4B	valaistus B musiikkiluokka

4PA1.4C valaistus C musiikkiluokka
4PA1.4D valaistus D musiikkiluokka

4PA2.4A valaistus A musiikkiluokka
4PA2.4B valaistus B musiikkiluokka
4PA2.4C valaistus C musiikkiluokka
4PA2.4D valaistus D musiikkiluokka

4PA3.4A valaistus F61 ja F64
4PA3.4B valaistus F61
4PA3.4C valaistus F64
4PA3.4D salin yhteis päälle/pois

4PA4.4A valaistus F61 ja F64
4PA4.4B valaistus F64
4PA4.4C valaistus F61
4PA4.4D salin yhteis päälle/pois

4PA5.4A valaistus F63 ja F62
4PA5.4B valaistus F63
4PA5.4C valaistus F62
4PA5.4D salin yhteis päälle/pois

4PA6.4A valaistus F63 ja 62
4PA6.4B valaistus F62
4PA6.4C valaistus F63
4PA6.4D salin yhteis päälle/pois

1-os painike 4PA7.1 valaistus PARVI AK1-226

JK121

5-linja	5BU1.A	kulkuvalo käytävä	5IR4	5IR3	5IR2	5IR1
	5BU1.B	valaistus käytävä	5BS1.2			
	5BU1.C	kulkuvalo käytävä	5IR5	5IR6	5IR7	
	5BU1.D	valaistus porrasaula	5BS1.4			
	5BU1.E	val A luokka valaistus AK1-210	5PA1.1	5PA2.4A	5IR8	5IR9
	5BU1.F	val B luokka valaistus AK1-210	5PA1.1	5PA2.4B	5IR8	RIR9
	5BU1.G	val C luokka valaistus AK1-210	5PA1.1	5PA2.4C	5IR8	5IR9
	5BU1.H	val D luokka valaistus AK1-210		5PA2.4D	5IR8	5IR9
	5BU2.A	val A luokka valaistus AK1-212	5PA3.1	5PA4.4A	5IR10	5IR11
	5BU2.B	val B luokka valaistus AK1-212	5PA3.1	5PA4.4B	5IR10	5IR11
	5BU2.C	val C luokka valaistus AK1-212	5PA3.1	5PA4.4C	5IR10	5IR11
	5BU2.D	val D luokka valaistus AK1-212		5PA4.4D	5IR10	5IR11
	5BU2.E	val A luokka valaistus AK1-215	5PA5.1	5PA6.4A	5IR12	5IR13
	5BU2.F	val B luokka valaistus AK1-215	5PA5.1	5PA6.4B	5IR12	5IR13
	5BU2.G	val C luokka valaistus AK1-215	5PA5.1	5PA6.4C	5IR12	5IR13
	5BU2.H	val D luokka valaistus AK1-215		5PA6.4D	5IR12	5IR13

	5BU3.A	val A luokka valaistus AK1-216	5PA7.1	5PA8.4A	5IR14	5IR15
	5BU3.B	val B luokka valaistus AK1-216	5PA7.1	5PA8.4B	5IR14	5IR15
	5BU3.C	val C luokka valaistus AK1-216	5PA7.1	5PA8.4C	5IR14	5IR15
	5BU3.D	val D luokka valaistus AK1-216		5PA8.4D	5IR14	5IR15
	5BU3.E	val A luokka valaistus AK1-217	5PA9.1	5PA10.4A	5IR16	5IR17
	5BU3.F	val B luokka valaistus AK1-217	5PA9.1	5PA10.4B	5IR16	5IR17
	5BU3.G	val C luokka valaistus AK1-217	5PA9.1	5PA10.4C	5IR16	5IR17
	5BU3.H	val D luokka valaistus AK1-217		4PA10.4D	5IR16	5IR17
	5BU4.A	val A luokka valaistus AK1-213	5PA13.1	5PA14.4A	5IR20	5IR21
	5BU4.B	val B luokka valaistus AK1-213	5PA13.1	5PA14.4B	5IR20	5IR21
	5BU4.C	val C luokka valaistus AK1-213	5PA13.1	5PA14.4C	5IR20	5IR21
	5BU4.D	val D luokka valaistus AK1-213		5PA14.4D	5IR20	5IR21
	5BU4.E	val A luokka valaistus AK1-214	5PA11.1	5PA12.4A	5IR18	5IR19
	5BU4.F	val B luokka valaistus AK1-214	5PA11.1	5PA12.4B	5IR18	5IR19
	5BU4.G	val C luokka valaistus AK1-214	5PA11.1	5PA12.4C	5IR18	5IR19
	5BU4.H	val D luokka valaistus AK1-214		5PA12.4D	5IR18	5IR19
4-os painike	5PA2.4A	val A luokka valaistus AK1-210				
	5PA2.4B	val B luokka valaistus AK1-210				
	5PA2.4C	val C luokka valaistus AK1-210				
	5PA2.4D	val D luokka valaistus AK1-210				
	5PA4.4A	val A luokka valaistus AK1-212				
	5PA4.4B	val B luokka valaistus AK1-212				
	5PA4.4C	val C luokka valaistus AK1-212				
	5PA4.4D	val D luokka valaistus AK1-212				
	5PA6.4A	val A luokka valaistus AK1-215				
	5PA6.4B	val B luokka valaistus AK1-215				
	5PA6.4C	val C luokka valaistus AK1-215				
	5PA6.4D	val D luokka valaistus AK1-215				
	5PA8.4A	val A luokka valaistus AK1-216				
	5PA8.4B	val B luokka valaistus AK1-216				
	5PA8.4C	val C luokka valaistus AK1-216				
	5PA8.4D	val D luokka valaistus AK1-216				
	5PA10.4A	val A luokka valaistus AK1-217				
	5PA10.4B	val B luokka valaistus AK1-217				
	5PA10.4C	val C luokka valaistus AK1-217				
	4PA10.4D	val D luokka valaistus AK1-217				
	5PA14.4A	val A luokka valaistus AK1-213				
	5PA14.4B	val B luokka valaistus AK1-213				
	5PA14.4C	val C luokka valaistus AK1-213				
	5PA14.4D	val D luokka valaistus AK1-213				
	5PA12.4A	val A luokka valaistus AK1-214				
	5PA12.4B	val B luokka valaistus AK1-214				
	5PA12.4C	val C luokka valaistus AK1-214				
	5PA12.4D	val D luokka valaistus AK1-214				
1-os painike	5PA1.1	luokka AK1-210 val A, B ja C				

	5PA3.1	luokka AK1-212 val A, B ja C		
	5PA5.1	luokka AK1-215 val A, B ja C		
	5PA7.1	luokka AK1-216 val A, B ja C		
	5PA9.1	luokka AK1-217 val A, B ja C		
	5PA13.1	luokka AK1-213 val A, B ja C		
	5PA11.1	luokka AK1-214 val A, B ja C		
IV ohjaukset	5BU5A	IV-ohjaus luokka AK1-112	1IR9	1IR10
linja 5	5BU5B	IV-ohjaus luokka AK1-114	1IR11	1IR12
Vak-1	5BU5C	IV-Ohjaus ryhmähuone AK1-150	2IR7	
	5BU5D	IV-Ohjaus leikki/lepo AK1-154	2IR6	
	5BU5E	IV-Ohjaus leikki/lepo AK1-159	2IR5	
	5BU5F	vara		
	5BU5G	vara		
	5BU5H	vara		
	5BU6A	IV-ohjaus luokka AK1-210	5IR8	5IR9
	5BU6B	IV-ohjaus luokka AK1-212	5IR10	5IR11
	5BU6C	IV-ohjaus luokka AK1-213	5IR20	5IR21
	5BU6D	IV-ohjaus luokka AK1-214	5IR18	5IR19
	5BU6E	IV-ohjaus luokka AK1-215	5IR12	5IR13
	5BU6F	IV-ohjaus luokka AK1-216	5IR14	5IR15
	5BU6G	IV-ohjaus luokka AK1-217	5IR16	5IR17
	5BU6H	vara		
5BS1	5BS1.1	Valaistus käytävä ja tuulikaapit 1kr		
linja 5	5BS1.2	Valaistus käytävä 2.krs		
Vak-1	5BS1.3	Valaistus käytävä saliosa		
	5BS1.4	Valaistus porraskäytävä		
	5BS1.5	Ovivalot / lipat		
	5BS1.6	Sulanpito kellari sisäänkäynti		
	5BS1.7	Vara		
	5BS1.8	Vara		

Ryhmä	Kaavio	Nimitys	Sulake	Kaapeli	In [A]	Teho [kW]	R
11		Pistorasiat luokka AK1-112	C 16	MMJ 3x2,5S			
12		Pistorasiat luokka AK1-112	C 16	MMJ 3x2,5S			
13		ATK-Pistorasiat luokka AK1-112	C 16	MMJ 3x2,5S			
14		Pistorasiat luokka AK1-114	C 16	MMJ 3x2,5S			
15		Pistorasiat luokka AK1-114	C 16	MMJ 3x2,5S			
16		Pistorasiat luokka AK1-114	C 16	MMJ 3x2,5S			
17		ATK-pistorasiat luokka AK1-114	C 16	MMJ 3x2,5S		2.20	
18		Vara	C 16				
19		Vara	C 16				
20		Vara	C 16				
21		Liesi luokka AK1-114	C 16	MMJ 5x2,5S			
22		Pistorasia pesukone	C 16	MMJ 5x2,5S		2.20	
23		Vara	C 16				

AH-TALOTEKNIikka AK, SUUNN. JA HYV. KÄYTTÖOHJEET JA KÄYTTÖOHJEET PL 00100, 00100 KORTTI (Tietokanta 01) Puh. 017-238 2882, Fax. 017-238 2880 Email: ohjeet@talotekniikka.fi	KORTTI TOIVALAN KOULU LAAJENNUS Vallantie 2 SIILINJÄRVI	SISÄLTÖ PÄÄKAAVIO JK 111 24.8.2009 Luovutuspiirustus	Käyttökäsiö (nro)	Työ nro AH-2898	LEHTI 3 /10
PIRT. AK	SUUNN. AK	HYV.	Pää-alue (nro)	Harkkaturv. PIR nro 2512	HUUTOS
			Rakennus (nro)	Päiväys 4.4.2008	SÄHKÖ

Ryhmä	Kaavio	Nimitys	Sulake	Kaapeli	In [A]	Teho [kW]	R
24		Vara	C 10				
25		Pistorasia kuivauskaappi	C 16	MMJ 3x2,5S		2.20	
26		Pesukone luokka AK1-114	C 16	MMJ 3x2,5S			
27		Kuivausrumpu luokka AK1-114	C 16	MMJ 3x2,5S			
28		Vara	C 16				
29		Pistorasiat kamerat	C 16	MMJ 3x2,5S		2.20	
30		Valaistus tekniset tilat ja Wc:t	C 10	MMJ 3x1,5S			
31		Valaistus ruokasalin seinävalaisimet	C 16	MMJ 3x2,5S			
32		Vara	C 16				
33		Vara	C 16				
34		Vara	C 16				
35		Vara	C 16				
36		Turvavalaisuskeskus	C 10	MMJ 3x1,5S			

AH-TALOTEKNIikka AK, SUUNN. JA HYV. KÄYTTÖOHJEET JA KÄYTTÖOHJEET PL 00100, 00100 KORTTI (Tietokanta 01) Puh. 017-238 2882, Fax. 017-238 2880 Email: ohjeet@talotekniikka.fi	KORTTI TOIVALAN KOULU LAAJENNUS Vallantie 2 SIILINJÄRVI	SISÄLTÖ PÄÄKAAVIO JK 111 24.8.2009 Luovutuspiirustus	Käyttökäsiö (nro)	Työ nro AH-2898	LEHTI 4 /10
PIRT. AK	SUUNN. AK	HYV.	Pää-alue (nro)	Harkkaturv. PIR nro 2512	HUUTOS
			Rakennus (nro)	Päiväys 4.4.2008	SÄHKÖ

Ryhmä	Kaavio	Nimitys	Sulake	Kaapeli	In [A]	Teho [kW]	R
37		Vara	C 10				
38		Vaihevahti TVK	C 10				
39		Vaihevahti TVK	C 10				
40		Vaihevahti TVK	C 10				
41		3101 Virtalähde, linja 0 640mA	C 10				
		Linjayhdistin linja 0, 3kpl, keskuksille JK 112, JK 113, JK 121 linja 1, 3kpl, keskusalueella JK 111					
42		3101 Virtalähde, linja 1 640mA	C 10				
		3101 EIB/KNX binaariulostulo 8 kpl 16A kosketinlähde BU					
43		Käytävä valaistus Vak/EIB-ohjaus	C 16	MMJ 3x2,5S			
44		Kulkuvalo käytävä tutkaohjaus	C 10	MMJ 3x1,5S			
45		Tuulikaappi valaistus Vak/EIB-ohjaus	C 10	MMJ 3x1,5S			
46		Tuulikaappi valaistus Ohjaus EIB/Vak	C 10	MMJ 3x1,5S			
MUUTOS	AH-TALOTEKNIIKKA Äänä- ja valaistustekniikan suunnittelu PL 100, 00100 (Tikkakatu 10) Puh. 010-288 2882, Fax. 010-288 2880 Ennen ohjelmistonsiirtoa - talonmuutoksia	KORDE TOIVALAN KOULU LAAJENNUS Vallantie 2 SIILINJÄRVI	SISÄLTÖ PÄÄKAAVIO JK 111	Käyttökäsikirja (nro)	TYÖ NRO AH-2898	LEHTI 5 /10	
PIRT.	SUUNN.	HYV.		Maas-alue (nro)	Hanketunnus	PIIR NRO	MUUTOS
AK	AK			Rakennus (nro)		PÄIVÄYS	SÄHKÖ
						4.4.2008	

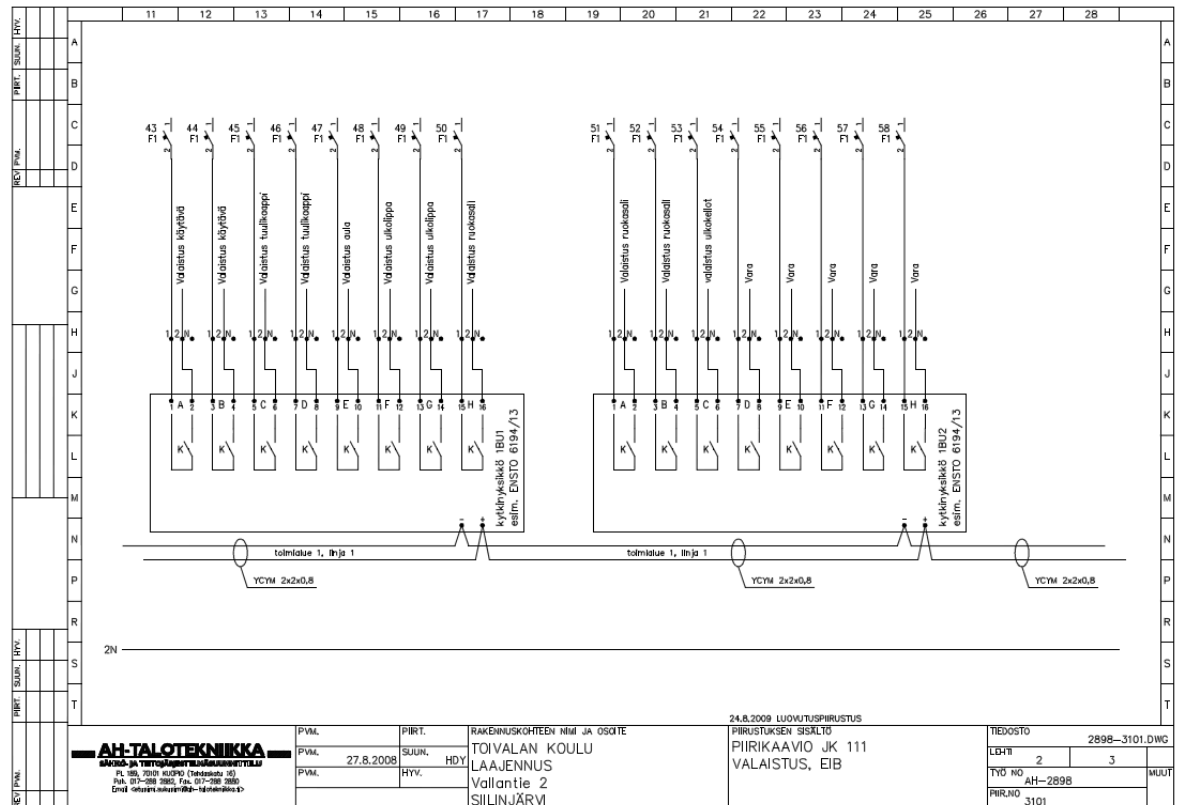
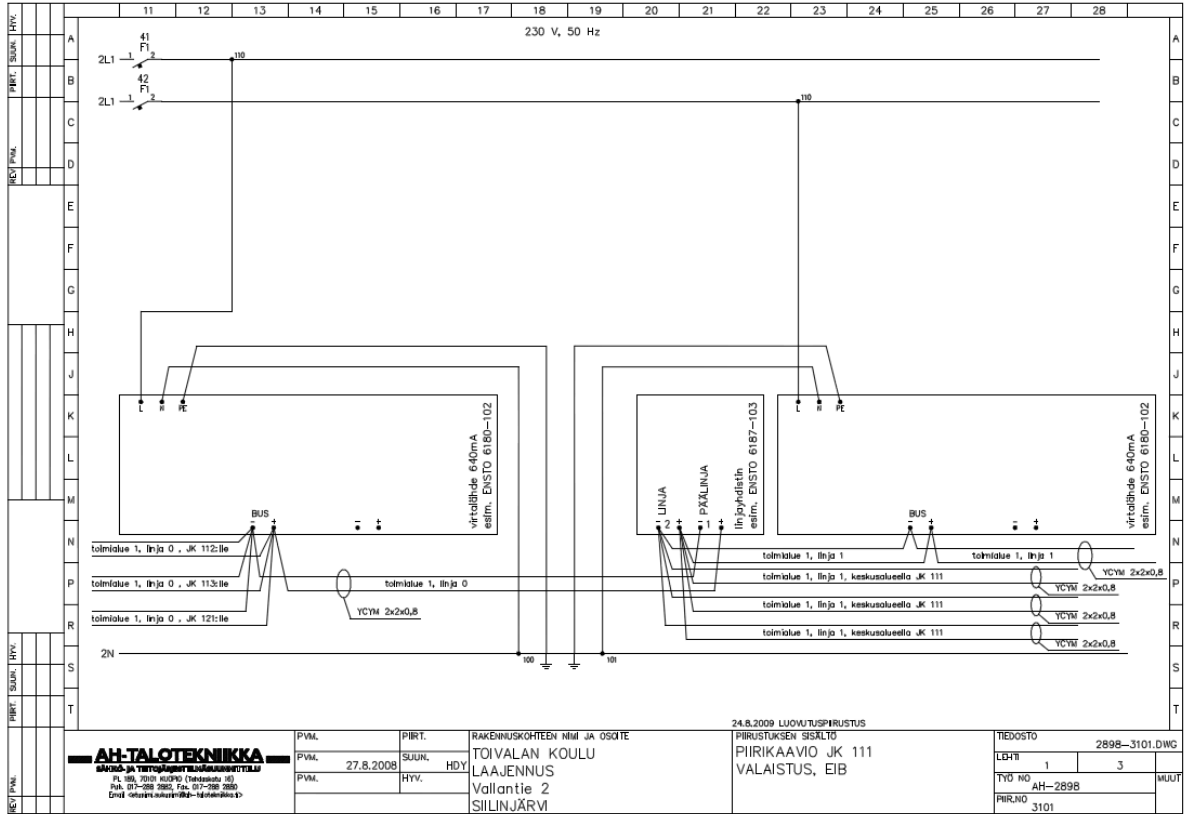
Ryhmä	Kaavio	Nimitys	Sulake	Kaapeli	In [A]	Teho [kW]	R
47		Valaistus aula Ohjaus EIB	C 10	MMJ 3x1,5S			
48		Valaistus, Ulkolippa VAK/EIB	C 10	MMJ 3x1,5S			
49		Valaistus, Ulkolippa VAK/EIB	C 10	MMJ 3x1,5S			
50		Valaistus, ohjattu ruokasali EIB	C 16	MMJ 3x2,5S			
		3101 EIB/KNX binaariulostulo 8 kpl 16A kosketinlähde BU					
51		Valaistus, ohjattu ruokasali EIB	C 10	MMJ 3x2,5S			
52		Valaistus, ohjattu ruokasali Monimetallivalaisimet 12 kpl á 150 W	C 16	MMJ 3x2,5S			
53		Valaistus, ohjattu ulkokellot	C 10	MMJ 3x1,5S			
54		Vara	C 10				
55		Vara	C 10				
56		Vara	C 10				
57		Vara	C 10				
MUUTOS	AH-TALOTEKNIIKKA Äänä- ja valaistustekniikan suunnittelu PL 100, 00100 (Tikkakatu 10) Puh. 010-288 2882, Fax. 010-288 2880 Ennen ohjelmistonsiirtoa - talonmuutoksia	KORDE TOIVALAN KOULU LAAJENNUS Vallantie 2 SIILINJÄRVI	SISÄLTÖ PÄÄKAAVIO JK 111	Käyttökäsikirja (nro)	TYÖ NRO AH-2898	LEHTI 6 /10	
PIRT.	SUUNN.	HYV.		Maas-alue (nro)	Hanketunnus	PIIR NRO	MUUTOS
AK	AK			Rakennus (nro)		PÄIVÄYS	SÄHKÖ
						4.4.2008	

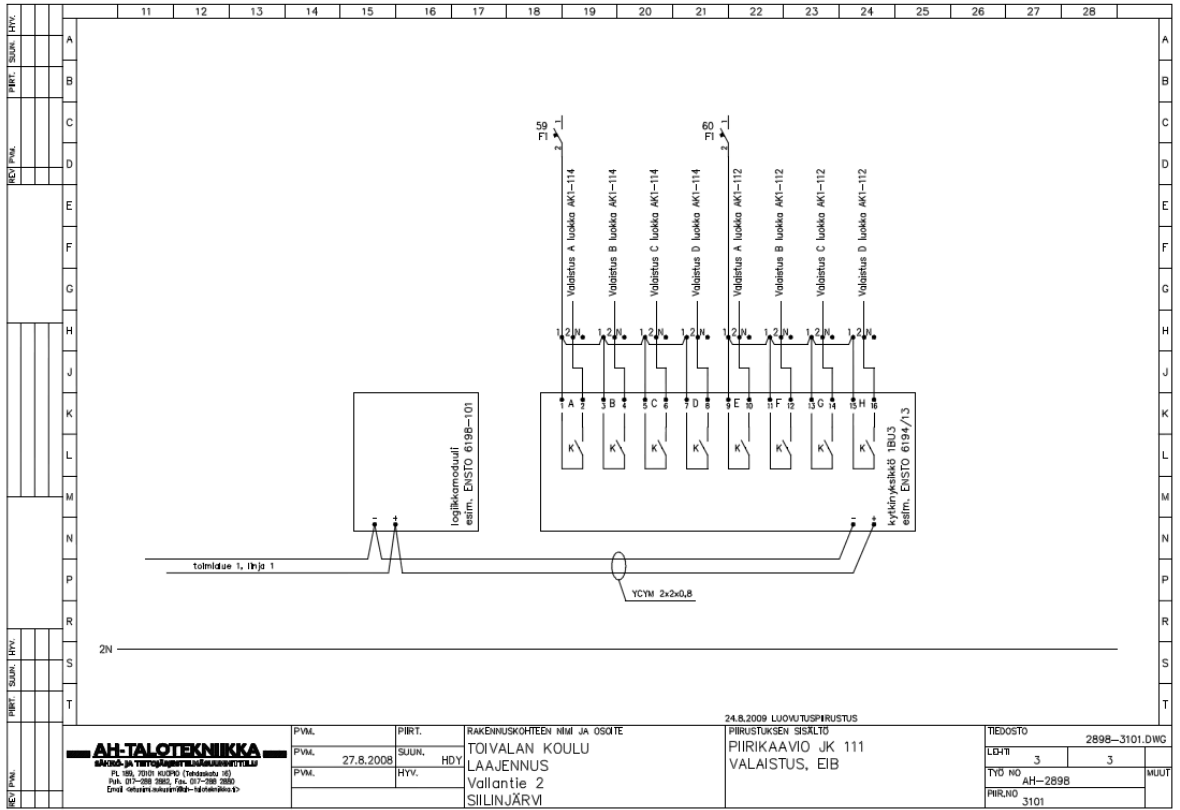
Ryhmä	Kaavio	Nimitys	Sulake	Kaapeli	In [A]	Teho [kW]	R
58		Vara	C 10				
		EIB/KNX logiikkamoduuli					
		3101	EIB/KNX binääriulostulo 8 kpl 16A kosketinlähde BU				
59		Valaistus, luokka AK1-114	C 10	MMO 7x1,5			
		A					
		B					
		C					
		D					
60		Valaistus, luokka AK1-112	C 10	MMO 7x1,5			
		A					
	B						
	C						
	D						
MAUTOS AH-TALOTEKNIIKKA SÄÄLÖ- JA TILALÄMPÖTALOUSALUEIDEN SUUNNITTELU P.O. BOX 20101 KUUSINKI (Espoo) 05 Puh. 017-288 2880, Fax. 017-288 2885 Etunimi@talotekniikka.fi - talotekniikka.fi		KORTTI TOIVALAN KOULU LAAJENNUS Vallantie 2 SIILINJÄRVI	SISÄLTÖ PÄÄKAAVIO JK 111 24.8.2009 Luovutuspiirustus	Käyttötarkoitus (nro) Työ nro AH-2898 LEHTI 7 / 10	Pää-alue (nro) Hankekuusi Piiri nro 2512 MAUTOS	Rakennus (nro) Päiväys 4.4.2008 SÄHKÖ	

Ryhmä	Kaavio	Nimitys	Sulake	Kaapeli	In [A]	Teho [kW]	R
61		Ohjaussulake	C 10				
62		3201	Autolämmitys ohjaus VAK	C 35	MCMK 4x10+10S		
63		3201	Autolämmitys ohjaus VAK	C 35	MCMK 4x10+10S		
64		3107	Ulkovalaistuspylväät	C 16	MCMK 4x6+6S		
65		3107	Pihavalaisuspylväät	C 16	MCMK 4x6+6S		
66		3107	Kentän valaistusmastot	C 16	MCMK 4x10+10S		
67		3202	Työpaikkakeskus 3x16 A ja 3x32 A pistorasiat	C 32	MCMK 4x10+10S		
68		3108	Vara	C 16			
69		3108	Vara	C 16			
53		Valaistus, ohjattu ulkokello	C 10	MMJ 3x1,5S			
MAUTOS AH-TALOTEKNIIKKA SÄÄLÖ- JA TILALÄMPÖTALOUSALUEIDEN SUUNNITTELU P.O. BOX 20101 KUUSINKI (Espoo) 05 Puh. 017-288 2880, Fax. 017-288 2885 Etunimi@talotekniikka.fi - talotekniikka.fi		KORTTI TOIVALAN KOULU LAAJENNUS Vallantie 2 SIILINJÄRVI	SISÄLTÖ PÄÄKAAVIO JK 111 24.8.2009 Luovutuspiirustus	Käyttötarkoitus (nro) Työ nro AH-2898 LEHTI 8 / 10	Pää-alue (nro) Hankekuusi Piiri nro 2512 MAUTOS	Rakennus (nro) Päiväys 4.4.2008 SÄHKÖ	

Liite 3. Piirikaavio.

AH-TALOTEKNIIKKA
 KÄSI- JA TIIVISTÄMISTEKNIIKKA
 P.O. BOX 2010 KUPVA (Helsinki)
 Puh. 017-288 2862, Fax. 017-288 2850
 Email: ohje@ah-tekniikka.fi

PVM.	PIRT.	RAKENNUSKOHTEEN NIMI JA OSIO
PVM.	SUUN.	TOIVALAN KOULU
PVM.	HDY	LAAJENNUS
	HYV.	Vallantie 2
		SILIJÄRMÄ

24.8.2009 LUOVUTUSPIIRUSTUS
PIIRUSTUKSEN SISÄLTÖ
PIIRIKAAVIO JK 111
VALAISTUS, EIB

TIEDOSTO	2898-3101.DWG
LDH	3
TYÖ NO	AH-2898
PIIRI NO	3101